

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра дошкільної та початкової освіти

ФОРМУВАННЯ ГЛЯДАЦЬКОЇ ТА ВИКОНАВСЬКОЇ КУЛЬТУР У
ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ТЕАТРАЛІЗОВАНІЙ
ДІЯЛЬНОСТІ

Кваліфікаційна робота здобувача
освітнього ступеня магістр
спеціальності 012 Дошкільна освіта
освітньої програми
Дошкільна освіта. Інклюзивна освіта
Бирладян Ірини Анатоліївни
Керівник: доктор філософії Сараєва І. В.
Рецензент: вихователь-методист
Димитрова Ольга Константинівна

Робота допущена до захисту
на засіданні кафедри дошкільної та початкової освіти
протокол № ____ від « ____ » _____ 2024 р.

Завідувачка кафедри
_____ Д. Г. Іванова

Робота пройшла публічний захист
на відкритому засіданні ЕК
« ____ » _____ 2024 р.

Оцінка _____
(за стобальною шкалою) _____
(за традиційною шкалою)

Голова ЕК

(прізвище, ініціали)

Анотація

Магістерська робота присвячена формуванню глядацької та виконавської культури у дітей старшого дошкільного віку в театралізованій діяльності.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та практично підтвердити сформованість глядацької та виконавської культур у дітей старшого дошкільного віку в театралізованій діяльності.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань:

- проаналізувати психолого-педагогічну та науково-методичну літературу за темою дослідження;
- уточнити особливості організації театральномистецького розвивального середовища в закладі дошкільної освіти;
- наголосити на сучасних формах, методах і прийомах для формування у дітей дошкільного віку глядацької і виконавської культур;
- розробити алгоритм дій вихователя під час планування й проведення театралізованої діяльності в освітньо-виховному процесі закладу дошкільної освіти;
- перевірити ефективність програми для формування глядацької та виконавської культур у дітей старшого дошкільного віку в театралізованій діяльності.

Методи дослідження: теоретичний (аналітико-синтетична переробка наукової, методичної психолого-педагогічної літератури, періодичних видань та Інтернет-ресурсів, що окреслюють науково-методичні засади формування глядацької та виконавської культур у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності); емпіричне вивчення об'єкта дослідження (опитування, кількісний та якісний аналіз отриманих експериментальних даних).

Основні результати та положення наукового дослідження викладено в матеріалах двох науково-практичних конференцій:

- 1) III Міжвузівська науково-практична конференція «Вища освіта у дисциплінарному вимірі: від традицій до інновацій» (2023, Ізмаїл);
- 2) Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Вітчизняна наука на зламі епох» (15 грудня 2023 року, м. Переяслав).

Основні положення дослідження висвітлено у публікаціях:

- 1) Художньо-педагогічні спілкування як емоційно зорієнтована форма загальної взаємодії дошкільника на основі мистецької діяльності. Вища освіта у дисциплінарному вимірі: від традицій до інновацій. Збірник наукових праць за матеріалами III Міжвузівської науково-практичної конференції. Ізмаїл: РВВ ІДГУ, 2023. 102 с. С.14-17.2) Деякі особливості організації театральномистецького розвивального середовища в закладі дошкільної освіти. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох»: Зб. наук. праць. Переяслав, 2023. Вип. 93.158 с. С. 60-62.

В першому розділі театралізована діяльність розглядається, як важлива складова розкриття творчого потенціалу дитини дошкільного віку.

У другому розділі розглянуто педагогічні умови формування глядацької та виконавської культури дітей дошкільного віку в театралізованій діяльності.

Гіпотеза нашого дослідження була експериментально підтверджена в третьому розділі. Вона полягала у формуванні глядацької і виконавської культур у дітей старшого дошкільного віку при виконанні певних педагогічних умов: наявності театральномистецького розвивального середовища; поєднання сучасних форм, методів і прийомів для формування у дітей дошкільного віку глядацької і виконавської культур.

Ключові слова: драматизація, театральномистецьке середовище, глядацька та виконавська культура, театр.

Abstract

The master's thesis is dedicated to the formation of spectator and performance culture in children of older preschool age in theatrical activities. The purpose of the study is to theoretically substantiate and confirm the formation of spectator and performing cultures in children of older preschool age in theatrical activities. Achieving the set goal presupposes the solution of the following tasks: 1) to analyze the psychological-pedagogical and scientific-methodical literature on the topic of research; 2) clarify the specifics of the organization of the theatrical and artistic development environment in the preschool education institution; 3) note modern forms, methods and techniques for the formation of spectator and performing cultures in children of preschool age; 4) to develop an algorithm of the teacher's actions when planning and carrying out theatrical activities in the educational and educational process of the preschool institution; 5) check the effectiveness of the program for the formation of spectator and performing cultures in children of older preschool age in theatrical activities. Methods of research: theoretical (analytical and synthetic processing of scientific, methodical psychological and pedagogical literature, periodicals and Internet resources that determine the scientific and methodological foundations of the formation of spectator and performing cultures in children of older preschool age by means of theatrical activity); empirical study of the research object (survey, quantitative and qualitative analysis of the obtained experimental data).

The main results and provisions of the scientific research are presented in the materials of two scientific and practical conferences: 1) III Interuniversity scientific and practical conference "Higher education in the disciplinary dimension: from traditions to innovations" (2023, Izmail); 2) All-Ukrainian scientific and practical internet conference "Native science at the turning of the epochs" (December 15, 2023, Pereyaslav). The main provisions of the study are covered in the following publications: 1) Art-pedagogical communication as an emotionally oriented form of general interaction of a preschooler based on artistic activity. Higher education in the disciplinary dimension: from traditions to innovations. A

collection of scientific works based on the materials of the III Interuniversity Scientific and Practical Conference. Izmail: RVV IDGU, 2023. 102 p. P.14-17. 2) Some features of the organization of the theater and artistic development environment in the preschool education institution. Materials of the All-Ukrainian scientific and practical internet conference "Native science at the turning of the epochs": Collection. of science works Pereyaslav, 2023. Issue 93.158 p. P. 60-62. In the first chapter, theatrical activity is considered as an important component of revealing the creative potential of a preschool child. In the second chapter, the pedagogical conditions for the formation of spectator and performing culture of preschool children in theatrical activities are considered. The hypothesis of our study was experimentally confirmed in the third chapter. It consisted in the formation of spectator and performing cultures in children of older preschool age under the fulfillment of certain pedagogical conditions: the presence of a theatrical and artistic developmental environment; a combination of modern forms, methods and techniques for the formation of spectator and performing cultures in preschool children.

Key words: dramatization, theatrical and artistic environment, audience and performance culture, theater.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	9
РОЗДІЛ 1. ТЕАТРАЛІЗОВАНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА РОЗКРИТТЯ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	13
1.1. Особливості організації театралізованої діяльності в закладі дошкільної освіти.....	13
1.2. Театралізована діяльність як вид мистецької діяльності у формуванні мистецько-творчої компетентності дитини дошкільного віку.....	22
РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГЛЯДАЦЬКОЇ ТА ВИКОНАВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ТЕАТРАЛІЗОВАНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	29
2.1. Особливості організації театраль-но-мистецького розвивального середовища в закладі дошкільної освіти.....	29
2.2. Сучасні форми, методи і прийоми для формування у дітей дошкільного віку глядацької і виконавської культури.....	36
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОГРАМИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ГЛЯДАЦЬКОЇ ТА ВИКОНАВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ТЕАТРАЛІЗОВАНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	46
3.1. Алгоритм дій вихователя під час планування й проведення театралізованої діяльності в освітньо-виховному процесі закладу дошкільної освіти.....	46
3.2. Пантомімічні та інтонаційні етюди, вірші-діалоги, художньо-дидактичні ігри та вправи як ефективний засіб у формуванні глядацької і виконавської культури дітей старшого дошкільного віку.....	56
ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ.....	79

ДОДАТКИ.....	88
--------------	----

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

БКДО – Базовий компонент дошкільної освіти

ЗДО – заклад дошкільної освіти

ВСТУП

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку суспільства виникає потреба в людях, які можуть креативно підходити до розв'язання завдань, нестандартно мислити, мати розвинутий творчий потенціал, бути естетично вихованими. Реформаційні процеси, що відбуваються в освітньому просторі України, торкнулися системи дошкільної освіти, яка стала значущим елементом соціальних перетворень, зокрема виявлення творчої своєрідності кожної дитини.

Дошкільний вік є важливим етапом розвитку дитини. Це період, коли діти засвоюють норми і правила поведінки, прийняті у суспільстві, установлюють стосунки з дорослими й однолітками, активно вивчають навколишній світ, морально збагачуються, вірять в гуманістичні ідеї та бажають їх захищати.

Визначення статусу дитини у світі, ступінь його осягання залежить від того, наскільки засвоїла вона суспільні цінності, особливу роль серед яких відіграє мистецтво. Впливаючи на думки та почуття дитини, воно несе в собі ідеальні уявлення про людину в усій багатогранності її існування.

Особливе місце у естетичному вихованні належить театру, який має унікальні можливості впливу на всебічний розвиток дітей. Засобами театру можна розв'язуються важливі виховні завдання: театр сприяє формуванню моральних якостей дитини, допомагає повірити у власні можливості, вчить дитину бути організованою та уважною.

Театралізована діяльність – це найпоширеніший вид дитячої творчості. Вона близька і зрозуміла дитині, глибоко лежить в її природі та знаходить своє відображення стихійно, оскільки пов'язана грою. Будь-яку свою вигадку, враження з навколишнього життя дитині хочеться втілити в живі образи та події. Входячи в образ, вона грає будь-які ролі, намагаючись наслідувати те, що бачила і що її зацікавило, отримуючи велике емоційне задоволення.

Виховні можливості театралізованої діяльності широкі: знайомство дітей з навколишнім світом у всьому його різноманітті через образи, фарби,

звуки, аналіз, синтез та узагальнення. Чим більше розумово розвинута дитина, тим краще у неї мовлення. У процесі роботи над виразністю реплік персонажів, власних висловлювань непомітно активізується словник дитини, вдосконалюється звукова культура її мовлення, інтонаційна побудова. Виконувана роль, репліки, що промовляються, ставлять дошкільника перед необхідністю ясно, чітко, зрозуміло говорити. У нього покращується діалогічне мовлення, його граматичний устрій. Можна стверджувати, що театралізована діяльність є джерелом розвитку почуттів, переживань та відкриттів дитини, прилучає її до духовних цінностей. Це конкретний, зримий результат. Але не менш важливо, що театралізована діяльність формує глядацьку та виконавську культури у дітей.

Театралізована гра розвиває такі якості дітей: сприяє загальному розвитку (уява, пам'ять, спостережливість, фантазія, мислення); розвиває цікавість та допитливість; формує вольові риси темпераменту; розвиває промовистість; сприяє творчому розвитку особистості.

Процесу формування глядацької та виконавської культур у дітей дошкільного віку присвячено наукові розвідки та науково-методичні публікації А. Богуш, Н. Гавриш, І. Кондратець, О. Половіної, А. Шевчук та багатьох інших.

Театралізована діяльність розглядається науковцями як засіб формування глядацької та виконавської культур у дітей дошкільного, зокрема старшого дошкільного, віку. Тому тема виконаної роботи *«Формування глядацької і виконавської культур у дітей старшого дошкільного віку в театралізованій діяльності»*.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та практично підтвердити сформованість глядацької та виконавської культур у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності.

Досягнення поставленої мети передбачає **розв'язання таких завдань:**

1) проаналізувати психолого-педагогічну та науково-методичну літературу за темою дослідження;

2) уточнити особливості організації театральномистецького розвивального середовища в закладі дошкільної освіти;

3) наголосити на сучасних формах, методах і прийомах для формування у дітей дошкільного віку глядацької і виконавської культур;

4) розробити алгоритм дій вихователя під час планування й проведення театралізованої діяльності в освітньо-виховному процесі закладу дошкільної освіти;

5) перевірити ефективність програми для формування глядацької та виконавської культур у дітей старшого дошкільного віку в театралізованій діяльності.

Об'єкт дослідження – шляхи формування глядацької та виконавської культур у дітей старшого дошкільного віку у театралізованій діяльності.

Предметом дослідження є театралізована діяльність, в якій формуються глядацька та виконавська культури у дітей старшого дошкільного віку.

Починаючи дослідження, ми виходили з **припущення**, що формування глядацької та виконавської культур у дітей старшого дошкільного віку в театралізованій діяльності потребує реалізації певних педагогічних умов: усвідомлення значущості театралізованої діяльності при формуванні глядацької та виконавської культур у дітей старшого дошкільного віку; засобом формуванні глядацької та виконавської культур у дітей старшого дошкільного віку будуть пантомімічні та інтонаційні етюди, вірші-діалоги, художньо-дидактичні ігри та вправи.

Методи дослідження: теоретичний (аналітико-синтетична переробка наукової, методичної психолого-педагогічної літератури, періодичних видань та Інтернет-ресурсів, що окреслюють науково-методичні засади формування глядацької та виконавської культур у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності); емпіричне вивчення об'єкта дослідження (опитування, кількісний та якісний аналіз отриманих експериментальних даних).

Експериментальна база дослідження – Комунальний заклад дошкільної освіти комбінованого типу ясла-садок № 34 «Дельфінятко» Ізмаїльської міської ради Ізмаїльського району Одеської області.

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження полягає в тому, що розкрито педагогічні умови формування глядацької та виконавської культур у дітей старшого дошкільного віку у театралізованій діяльності.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що отримані результати можуть бути використані студентами упродовж проходження педагогічної практики в ЗДО або під час наукового дослідження за дотичною тематикою.

Апробація результатів дослідження. Основні результати та положення наукового дослідження викладено в матеріалах двох науково-практичних конференцій:

- 1) III Міжвузівська науково-практична конференція «Вища освіта у дисциплінарному вимірі: від традицій до інновацій» (2023, Ізмаїл);
- 2) Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Вітчизняна наука на зламі епох» (15 грудня 2023 року, м. Переяслав).

Основні положення дослідження висвітлено у публікаціях:

- 1) Художньо-педагогічні спілкування як емоційно зорієнтована форма загальної взаємодії дошкільника на основі мистецької діяльності. *Вища освіта у дисциплінарному вимірі: від традицій до інновацій*. Збірник наукових праць за матеріалами III Міжвузівської науково-практичної конференції. Ізмаїл: РВВ ІДГУ, 2023. 102 с. С.14-17.
- 2) Деякі особливості організації театральномистецького розвивального середовища в закладі дошкільної освіти. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох»*: Зб. наук. праць. Переяслав, 2023. Вип. 93.158 с. С. 60-62.

Структура дослідження: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (68 найменувань) та додатків. Основний зміст роботи розміщено на 80 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ТЕАТРАЛІЗОВАНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА РОЗКРИТТЯ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Особливості організації театралізованої діяльності в закладі дошкільної освіти

Для сучасного етапу розвитку системи дошкільної освіти характерні пошук та розробка нових технологій навчання та виховання дітей, оскільки метою ЗДО є розвиток особистості дитини, розвиток її фізичного і психічного здоров'я, виховання ціннісного ставлення до природного й соціального довкілля, до самої себе, формування механізмів соціальної адаптації та творчого втілення в умовах життя в соціумі [БКДО, 2012: 4].

Сучасні ЗДО для досягнення належного та оптимального рівня соціально-особистісного розвитку дитини реалізують зміст освітніх ліній інваріантної частини БКДО, однією з яких є освітня лінія «Дитина у світі культури», де передбачено такі компоненти: «Сприймання мистецтва», «Ціннісне становлення до мистецтва», «Художньо-продуктивна діяльність – образотворча, музична, театральна, літературна» і «Художньо-продуктивна компетенція» [БКДО, 2012: 14-15].

У педагогічній літературі термін «театралізована діяльність дітей дошкільного віку» науковцями визначається в різних контекстах: театралізована діяльність – А. Богуш, М. Топалова, О. Ляховець; театральньо-ігрова діяльність – О. Аматыєва; гра за сюжетами літературних творів – Ю. Косенко; театральньо-мовленнєва діяльність – Н. Гавриш.

На думку науковців, театралізована діяльність як художня діяльність, що пов'язана зі сприйманням творів театального мистецтва і відтворенням в ігровій формі набутих уявлень, вражень, почуттів, ефективно впливає на всебічний розвиток дитини [Артемова, 2002: 104-108]. Водночас це специфічний вид дитячої активності, один із найулюбленіших видів творчості. У театралізованій діяльності дитина вільно самовиражається; спілкується; пізнає себе через відтворення різних образів. У відвертому,

щирому ставленні до художнього образу, втіленні його у різних формах театралізованої діяльності дитина виявляє рівень художньо-естетичного сприймання, мовленнєву компетенцію, певні знання, вміння, навички, здобуті нею раніше в умовах спеціально організованого навчання [Ляховець].

Як слушно зауважує А. Шевчук, театралізація в ЗДО є творчим методом художнього пізнання, розвитку художньо-творчих здібностей дітей, естетичного виховання, формування художньо-продуктивної компетенції старшого дошкільника [Шевчук, 2020:14].

А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Котик наголошують, що театралізована діяльність – це, власне, гра в театр «для себе», підготовка та показ вистав «для глядачів». Під час театралізованої діяльності дошкільники знайомляться з працею актора, режисера, гримера тощо, застосовують кращі літературні форми [Богуш, Гавриш, Котик, 2006:220-221].

Театралізована діяльність таїть у собі великі можливості для вирішення безлічі завдань з різних освітніх напрямів, пов'язаних із мовленнєвим, естетичним, пізнавальним, соціальним розвитком. Тому в сучасному світі сюжетно-рольова гра все частіше використовується для вирішення адаптаційних та комунікаційних завдань, а театральна діяльність розглядається як розвивальне середовище, засіб психологічної корекції та виховання особистості дитини.

Використовуючи театралізовану діяльність у ЗДО, розв'язується низка важливих завдань з художньо-естетичного, мовленнєвого, соціально-комунікативного, пізнавального та фізичного розвитку. Дитина набуває вмінь входити в образ і «утримувати» його впродовж усієї театралізованої діяльності; передавати характерні особливості будь-якого художнього образу; здатність переносити отримані уявлення в самостійну ігрову діяльність; спроможність виявляти зацікавленість до театру як виду мистецтва; усвідомлення змісту, ідеї, художніх образів літературних творів. Театралізована діяльність виступає як один з найулюбленіших видів творчості [Богуш, Гавриш, Котик, 2006:220-221].

Науковиця І. Кондратець розуміє театралізовану діяльність як один з унікальних засобів розвитку емоційної сфери, акторських і режисерських умінь дитини дошкільного віку. На її думку, імпровізуючи, максимально саморозгортаючись, виявляючи волю у створенні сценічного образу, отримуючи задоволення під час підготовки вистави, розвиваючи уяву як психологічну основу сценічної гри, експериментуючи зі своїми почуттями, досліджуючи та вільно самовиражаючи їх, отримуючи задоволення від спільної праці, дитина отримує палітру емоцій і вражень, в чому і полягає цінність театралізованої діяльності [Топалова, 2012:61].

У дошкільній педагогіці існують різні класифікації ігрової діяльності.

С. Русова вбачала в театралізованій діяльності ефективний засіб розвитку мовлення і творчих здібностей. Вона виділяла руханку і гру як вид драматизації, коли діти використовують добре знайомі мовні засоби знайомих казок та оповідань. Згідно з поглядами С. Русової, у процесі навчання доцільним і необхідним є використання ігор-драматизацій відповідно до поставленої мети» [Кардаш, 2014:79].

Л. Артемова, залежно від виду гри та сюжетно-рольового змісту пропонує розподілити театралізовані ігри на такі основні групи:

- режисерські ігри (дитина як режисер, організовує театральну-ігрове поле, озвучує текст, а акторами є ляльки);
- ігри-драматизації (режисером, акторами і виконавцями є самі діти, які домовляються, хто яку роль буде виконувати і хто чим буде займатися) [Богуш, Гавриш, Котик, 2006:223; Артемова, 2002].

Гра-драматизація може виконуватися без глядачів або носити характер концертного виконання і розігрується у звичайній театральній формі або у формі театралізації (формі масового сюжетного видовища).

Розглянемо види гри-драматизації: ігри-імітації образів тварин, людей, літературних персонажів; рольові діалоги з урахуванням тексту; інсценування творів; постановки вистав за одним або декількома творами; ігри-імпровізації з розігруванням сюжету без попередньої підготовки.

Драматизації ґрунтуються на діях виконавця, який може використовувати ляльки. У гри-драматизації з пальчиками дитина одягає на пальці атрибути та грає за персонажа. Під час розгортання сюжету діє одним або декількома пальцями, промовляючи текст. Може зображати дії, перебуваючи за ширмою або вільно пересуватися по групі. Таких ляльок можна виготовити самостійно, використовуючи старі іграшки. У традиційній педагогіці ігри-драматизації відносять до творчих, що входять до структури сюжетно-рольової гри. чим займатимуться його іграшки, як розвиватиметься сюжет подій, яким буде його фінал. Саме сама дитина виконує ролі кожної іграшки, вигадує імена, вибирає головних героїв, позитивних та негативних героїв, а також встановлює головні правила гри. У режисерській грі дитина не є дійовою особою, вона діє за іграшковий персонаж, сама виступає в ролі сценариста та режисера, керує іграшками або їх заступниками. Цю самостійність у вигадуванні сюжету вважають особливо важливою подальшого формування гри та уяви [Артемова, 2002]. «Озвучуючи» героїв та коментуючи сюжет, дитина використовує різні засоби вербальної виразності.

Переважними засобами вираження у цих іграх є інтонація та міміка, пантоміма обмежена, оскільки дитина діє з нерухомою фігурою чи іграшкою. Важлива особливість цих ігор полягає у перенесенні функції з одного об'єкта реальності в інший. Їх схожість з режисерською роботою у цьому, що дитина вигадує мізансцени, тобто організує простір, сама виконує всі ролі чи просто супроводжує гру «дикторським» текстом. У цих іграх дитина-режисер набуває уміння «бачити ціле раніше частин», яке, згідно з концепцією Л. Артемової, є основною особливістю уяви як новоутворення дошкільного віку [Артемова, 2002].

Режисерські ігри можуть бути груповими, де кожна дитина веде іграшки в загальному сюжеті або виступає як режисер імпровізованого концерту, спектаклю. При цьому – ж накопичується досвід спілкування, узгодження задумів і сюжетних дій:

- настільний театр іграшок, тут використовуються іграшки, вироби, які стійко стоять на столі та не створюють перешкод при пересуванні;
- настільний театр картинок, тут використовуються персонажі та декорації-картинки. Їхні дії обмежені. Стан персонажа, його настрої передається інтонацією гравця. Персонажі з'являються по ходу дії, що створює елемент сюрпризності, викликає інтерес дітей;
- стенд-книжка, в ній зображують динаміку, послідовність подій за допомогою ілюстрацій, що змінюють один одного. Перегортаючи аркуші стенду-книжки, ведучий демонструє різні сюжети, що зображують події, зустрічі;
- фланелеграф, тут використовуються картинки або персонажі виставляються на екран. Утримує їхню фланель, якою затягнуті екран і зворотний бік картинки. Замість фланелі на картинки можна приклеювати шматочки оксамитового або наждакового паперу. Малюнки підбираються разом із дітьми зі старих книг, журналів чи створюються самостійно;
- тіньовий театр, йому необхідний екран із напівпрозорого паперу, чорні площинні персонажі та яскраве джерело світла по них, завдяки якому персонажі відкидають тіні на екран. Зображення можна одержати і за допомогою пальців рук. Показ супроводжується відповідним звучанням. Гра-драматизація розглядається в рамках театралізованих ігор як вхідна поряд з режисерською грою в структуру сюжетно-рольової гри. Режисерська гра, що включає такі складові, як уявна ситуація, розподіл ролей між іграшками, моделювання реальних соціальних відносин в ігровій формі, є онтогенетично більш раннім видом ігор, ніж сюжетно-рольова, оскільки для її організації не потрібно високого рівня ігрового узагальнення, необхідного для сюжетно-рольової гри [Артемова, 2002]. Театралізована діяльність у дошкільному віці заснована на розігруванні казок – способом пізнання світу дитиною. Українська народна казка радує дітей своїм оптимізмом, добротою, любов'ю до всього живого, мудрою ясністю у розумінні життя, співчуттям слабкому, лукавством і гумором, коли формується досвід соціальних навичок поведінки,

а улюблені герої стають зразками наслідування. Дитина одержує роль одного з її героїв, долучається до культури свого народу, мимоволі вибирає те ставлення до світу, яке дає силу і стійкість у майбутньому житті. Правильна організація театралізованої діяльності сприяє вибору основних напрямів, форм і методів роботи з дітьми. Виходячи із завдань розвитку театралізованої діяльності з дошкільнятами, визначається її зміст роботи у ЗДО. При цьому форми організації можуть бути різноманітними. Наприклад, Л. Артемова виділяє: заняття (фронтальні, підгрупові та індивідуальні), свята, розваги, спектаклі, театралізовані дії [Артемова, 2002].

Основною формою організації театралізованої діяльності є заняття. За змістом заняття діляться на:

- типові (театральна-ігрова діяльність, ритмопластика, художньо-мовленнєва діяльність, театральна абетка – елементарні знання про театральне мистецтво);

- домінантні (домінуючим один із зазначених видів діяльності);

- тематичні (всі види названої діяльності об'єднані однією темою): «Що таке добре і що таке погано?», «Пропав би бідний горобець, якби не було друзів», «Друг завжди прийде на допомогу» «Як посварилися Сонце та Місяць» тощо;

- комплексні, коли використовується синтез мистецтв, дається уявлення про специфіку видів мистецтва (театр, хореографія, поезія, музика, живопис), про сучасні ІКТ(аудіо-відеоматеріали). Об'єднуються всі види мистецтва, що по-своєму передають образ;

- інтегровані заняття, де стрижневим видом діяльності виступає не тільки художня, а й будь-яка інша діяльність. Репетиційні заняття, на яких здійснюється «прогін» спектаклю або його фрагментів, що готуються до вистави.

При організації занять необхідно пам'ятати, що знання та вміння, засвоєні без бажання та інтересу, не стимулюють пізнавальну активність дошкільнят. Для виконання цих критеріїв необхідне створення певних умов,

насамперед організація роботи. Тільки розумно організована театралізована діяльність дітей допоможе педагогічному колективу вибрати найкращі напрями, форми та методи роботи, раціонально використати кадровий потенціал. Таким чином реалізуються нові форми спілкування з дітьми, індивідуальний підхід до кожної дитини, нетрадиційні шляхи взаємодії з родиною тощо, а, зрештою, цілісності педагогічного процесу та форм його реалізації, що виступають як єдина система організації спільного життя дітей і дорослих. Під час занять, педагогу необхідно уважно вислуховувати відповіді та пропозиції дітей. Якщо діти не відповідають, не вимагати пояснень, переходити до дій із персонажем. При знайомстві дітей із героями творів виділяти час те що, щоб вони могли подіяти чи поговорити з ними; запитати, в кого вийшло схоже і чому, а не в кого краще. А наприкінці різними способами викликати у дітей радість [Артемова, 2002].

Основними вимогами до організації театралізованої діяльності в ЗДО, на думку І. Кондратець, є [Кондратець, 2021]:

1. Змістовність занять, різноманітність тематики та методів роботи.
2. Щоденне включення театралізованої діяльності у всі форми організації педагогічного процесу, що зробить її такою ж необхідною, як дидактичні та сюжетно-рольові.
3. Максимальна активність дітей на всіх етапах підготовки та проведення театралізованої діяльності.
4. Співпраця дітей один з одним і з дорослими.
5. Наявність гарно організованого театраль-но-мистецького розвивального середовища у групі та ЗДО, що містить різні види театру, куточки «Костюмерна», «Кімнати тиші» та ін.
6. Підготовленість та зацікавленість вихователів. Всі ігри вправи на занятті повинні бути дібрані таким чином, щоб вдало поєднувати рух, мовлення, міміку, пантоміму в різних ситуаціях.

Театралізована діяльність проводиться з усіма дітьми старшої групи без спеціального відбору. Оптимальна кількість дітей –12-16 осіб, у підгрупі

має бути не менше ніж 10 осіб. Заняття проводяться двічі на тиждень у ранковий або вечірній час. Тривалість кожного заняття для дітей старшого дошкільного віку 25-30 хвилин. Індивідуальна робота і загальні репетиції проводяться 1 раз на тиждень не більше 40 хвилин [Артемова, 2002]. Заняття бажано проводити в просторому, регулярно провітрюваному приміщенні з використанням м'яких, об'ємних модулів різної конструкції з наявністю музичного інструменту, аудіотехніки. Форма одягу полегшена, переважно спортивна, обов'язкове м'яке взуття. Першу театралізовану діяльність проводить сам вихователь, залучаючи до неї дітей. Далі в заняттях використовуються невеликі вправи та ігри, в яких педагог стає партнером у грі та пропонує дитині проявити ініціативу в її організації, і тільки у старших групах педагог може іноді бути учасником гри і спонукає дітей до самостійності у виборі сюжету та його розігруванні.

Отже, ми можемо виділити такі особливості організації театралізованої діяльності в освітньому процесі закладу дошкільної освіти: систематичне використання театралізованої діяльності в освітньо-виховному процесі; врахування вікових та психологічних особливостей дітей старшого дошкільного віку; створення комфортних психолого-педагогічних умов для становлення гармонійно-розвиненої підростаючої особистості.

У старшому дошкільному віці діти яскравіше і різноманітніше виявляють самостійність і суб'єктивну позицію у театралізованої діяльності через стимулювання їхнього інтересу до творчості та імпровізації, коли вони вигадують зміст гри та втілюють задуманий образ за допомогою засобів виразності.

А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Котик класифікують театралізовану діяльність дошкільників за:

- способом організації (індивідуальна чи колективна);
- змістом (ігри-драматизації, ігри за сюжетами літературних творів, інсценування);

➤ видами ігрового матеріалу (театр іграшок, театр ляльок, пальчиковий театр тощо) [Богуш, Гавриш, Котик, 2006:222].

Крім того, колективна театралізована діяльність спрямована на цілісний вплив на особистість дитини, її розкріпачення, залучення в дію з активізацією при цьому всіх наявних у неї можливостей; самостійну творчість; розвиток всіх провідних психічних процесів; сприяння самопізнанню, самовираженню особистості за досить високого ступеня свободи; створення умов для соціалізації дитини, посилюючи при цьому її адаптаційні здібності, коригування комунікативних відхилень; допомогу усвідомленню почуття задоволеності, радості, значущості, що виникають у результаті виявлення прихованих талантів та потенцій.

Значення та специфіка театрального мистецтва полягають в одномоментності співпереживання, пізнавальності, емоційності, комунікативності, живому впливі художнього образу на особистість.

Театр – один з найдемократичніших і найдоступніших видів мистецтва для дітей, він дозволяє розв'язати багато актуальних проблем сучасної педагогіки та психології, пов'язаних із:

- художньою освітою та вихованням дітей;
- формуванням естетичного смаку;
- моральним вихованням;
- розвитком комунікативних якостей особистості (вербальне та невербальне спілкування);
- вихованням волі, розвитком пам'яті, уваги, ініціативності, фантазії, мови (діалогу та монологу);
- створенням позитивного емоційного настрою, зняттям напруги, вирішенням конфліктних ситуацій через гру.

1.2. Театралізована діяльність як вид мистецької діяльності у формуванні мистецько-творчої компетентності дитини дошкільного віку

Все, що відбувається сьогодні в українському суспільстві, впливає на зміни та оновлення системи дошкільної освіти: «Поліпшуються освітні

стандарти, ураховуючи історію, традиції, ментальність народу. Модернізуються практичні механізми впровадження демократичних та гуманних підходів до її змісту, змінюються засоби, що забезпечують належну якість підготовки дитячої особистості до життя в соціумі. Увага дорослих зосереджується на задоволенні запитів, інтересів малюків, наданні їм своєчасної допомоги та підтримки, раціональній організації їхнього буття, що своєю чергою передбачає дотримання особистісно орієнтованого, компетентнісного, діяльнісного підходу в освітній роботі» [Федорович].

Окреслена проблема досліджувалася вченими, як-от: Л. Артемова, А. Богуш, Н. Гавриш, О. Кононко, Л. Лисогор, Т. Піроженко, О. Пометун, О. Савченко та ін., «котрі розглядають поняття «компетентність» з різних позицій, виокремлюючи конкретні її типи (базові, життєві, особистісні, ключові, інтелектуальні та ін.). Здебільшого цей термін розуміють не лише як «набір знань, умінь і навичок», а й як «здатність діяти» у певній сфері активності» [Федорович].

Науковці однак не погоджуються в тому, що формування та розвиток компетентностей є наслідком навчання та результатом здобуття освіти певного рівня, що дає змогу особистості у потрібний момент мобілізувати власні зусилля у конкретній діяльності та реалізувати її [Федорович].

Як вважає О. Кононко, компетентність є сукупною характеристикою дитини відповідно до її усвідомлення та поведінки. Компетентність характеризується: розвиненим чуттєвим досвідом; навичками практичного життя; потребами, здібностями, звичками.

Дитина пристосовується до життя, змінних умов, реалізує з користю особистісний потенціал завдяки притаманним їй базовим особистісним властивостям [Демченко, Довгополова]. Отже, мова йде про інтегральну характеристику особистості: набуття нею індивідуального життєвого досвіду в різних видах діяльності, розвиток наскрізних умінь та ключових компетентностей [Федорович].

Згідно з БКДО, розвиваючи різні компетентності дитини в ЗДО, її готують до дорослого життя в соціумі. Нині, коли у світі спостерігається падіння культурного рівня, набуває актуальності формування мистецько-творчої компетентності, коли дитина стає здатною до практичної реалізації свого художньо-естетичного потенціалу з метою отримання бажаного результату творчої діяльності на основі розвинених емоцій та почуттів до видів мистецтва, елементарно застосувати мистецькі навички в життєвих ситуаціях під час освітньої та самостійної діяльності [БКДО, 2012:21-22].

У результаті набуття мистецько-творчої компетентності дитина стає елементарно обізнаною у специфіці видів мистецтва (художньо-продуктивній, музичній, театральній); у неї виробляється ціннісне ставлення до мистецтва і мистецької діяльності; вона починає прагнути сприймати мистецтво тощо» [БКДО, 2012:21-22].

На думку А. В. Федорович, завдання художньо-естетичного розвитку дошкільників міцно пов'язані із мистецько-творчою компетентністю. Тому удосконаленню його змісту, застосуванню ефективних методів і прийомів для його реалізації присвячено праці та методичні розробки Г. Беленької, І. Білої, А. Богущ, О. Дронової, О. Кононко, Н. Лисенко, І. Паласевич, О. Половіної, Л. Фесюкової та ін. Науковці наголошують на важливості об'єднання різних видів мистецтв в освітній роботі ЗДО, а також важливості формування індивідуальної художньої картини світу у свідомості дитини. Коли дитина сприймає і розуміє художні твори, вивчає и усвідомлює різні види мистецтв, вона може перевтілитись та реалізувати свої ідеї у різних формах творчості [Федорович].

Як зазначає О. Половіна, у новій редакції БКДО мистецько-творча компетентність визначається як здатність дитини реалізовувати на практиці свій художньо-естетичний потенціал, щоб отримати бажаний результат творчої діяльності на основі розвинених емоцій та почуттів, емоційно-ціннісного ставлення до різних видів мистецтва, елементарно застосовувати мистецькі навички в життєвих ситуаціях, під час освітньої та самостійної

діяльності» [Половіна, 2021: 3]. Кожен вид мистецтва, маючи широкий діапазон різноманітних засобів (мелодія, слово, рух, колір та ін.) по-своєму впливає на дитину, допомагаючи їй втілити певні образи в певному виді творчості. Інтеграція мистецтв дає можливість дитині систематизувати свої творчі уявлення, розвинути творчі потреби та зацікавлення, а це слугує поштовхом для її особистісного і компетентнісного зростання.

Одним із видів мистецької діяльності дітей дошкільного віку О. Половіна виділяє театралізовану – «формування глядацької та виконавської культури на основі занурення в театральну атмосферу та створення і “проживання” образів персонажів у власній сценічній діяльності» [Половіна, 2021: 4], яка «підштовхує» дошкільників до сприймання, розуміння, пошуку, дії, співпраці, досягнень.

Науковці О. Запорожець, Т. Поніманська доводять, що саме у дітей старшого дошкільного віку закладаються основи емоційної культури особистості (прояв емоцій та цінностей, які характеризують поведінку дитини), які, на їх думку, розвиваються у процесі театралізованої діяльності [Запорожець; Поніманська].

Усі види мистецької діяльності передбачають, що у створеному педагогом просторі дитина буде вільно діяти на основі інтуїтивного досвіду та реалізації творчого потенціалу, який у неї є. Мистецька діяльність дітей дошкільного віку – це процес не тільки зовнішньої дії, а й поступового опанування (розвитку та контролю) власних емоцій, відкриття свого внутрішнього світу. Тому пріоритетним у мистецькій діяльності є розвиток здатності дитини до усвідомлення своїх внутрішніх глибинних прагнень, уміння викликати в себе позитивні емоційні стани, почуття, переживання та відтворювати їх у художніх образах» [БКДО, 2012; Половіна, 2021: 4].

Різнманітними є виховні можливості театралізованої діяльності: діти через образи, звуки ознайомлюються з навколишнім світом; вони вчаться думати, аналізувати і співставляти, переживати і співчувати при створенні

образу-персонажу, намагаються дотримуватися виразності в репліках, що сприяє розвитку культури мовлення.

Театралізована діяльність спрямована на розвиток у дитини глядацької та виконавської культури, коли дитина відчуває здатність переносити «естетичні оцінки з конкретного твору на інші види мистецтва»; розуміє твір, сприймає його зміст і форму, мораль; розкриває та перевтілює смисли, які автор вклав у твір, бачення режисера та акторське виконання; співпереживає дійовим особам; готовність до рефлексії може оцінити виставу, дії персонажів, виразити власні враження та емоції, тобто рефлексувати» [Половіна, 2021: 7].

Як вважає Г. М. Падалка, під час театралізованої діяльності діти знаходяться в постійному русі, реалізують соціальні ролі, пізнають себе, відтворюючи різні образи, створюючи певну казково-фантастичну реальність. Діти старшого дошкільного віку, яких уже можна залучати до цієї роботи, спроможні створювати сюжетну лінію, виготовляти декорації, костюми, ляльок і втілювати свої ідеї на сцені, «адже так, як дитина відчуває цю роль, не відчує і не зіграє ніхто інший» [Падалка, 1995: 266]. Коли дитина самовиражається в театралізованій діяльності, вона починає краще сприймати і розуміти складні художньо-естетичні образи, навколишній світ і починає творити. При цьому на допомогу дітям приходять папір, фарби, музичні інструменти, театральні атрибути, вербальне і невербальне вираження емоцій тощо.

Тому в програмах для дітей старшого дошкільного віку («Впевнений старт», «Я у Світі») акцентується на основних напрямках розвитку природних задатків і здібностей дітей до різних видів художньо-естетичної діяльності, зокрема театралізованої, в результаті якої діти старшого дошкільного віку не тільки ознайомлюються з поняттями «театральне мистецтво», «театр», «глядач», «актор», «сценарій», «режисер», але й вчаться невербальним способам спілкування, використовують в театралізації літературних творів твори різних музичних жанрів [Білан, 2012: 63].

Можемо окреслити три напрями, в яких відбувається організація театралізованої діяльності: ігровий, сценічний, пізнавальний.

Ігровий напрям дозволяє відтворити сюжет твору, передати враження і почуття, коли в грі створюється образ героя (позитивний чи негативний); літературний твір сприймається в єдності змісту і форми.

Сценічний напрям дає можливість створити та показати глядачам вистави, провести репетиції і різні вправи для формування умінь передавати рухи і дії, емоції і почуття героїв.

Пізнавальний напрям передбачає набуття дітьми знань, умінь і уявлень про театр, акторів, режисерів, персонажів та вистави в цілому.

Без допомоги дорослого (батьки, вихователі) дитина не зможе осмислити зміст і художню форму твору, включитися в культурний діалог [Крисаченко, 1996: 21].

Але дорослі мають дотримуватися таких правил:

1. Дозволяти дітям старшого дошкільного віку обирати літературний твір для вистави самостійно.

2. Відстежувати, щоб твір відповідав мовленнєвому та психологічному розвитку дітей.

3. Розпочинати читання або розповідь твору загадковим тоном, щоб привернути увагу дітей. Читати виразно й емоційно.

4. Під час читання дорослий повинен висловлювати своє ставлення до героїв твору, але не заперечувати думці дітей, вводячи її в потрібне русло.

5. Під час аналізу твору необхідно створювати «сюрпризні моменти», щоб виявити обізнаність дітей щодо ситуації, про яку йдеться, допомогти дітям пригадати подібні життєві ситуації.

6. Треба також розвивати уяву дітей, пропонуючи їм такі запитання, що спонукають до передбачення розвитку подій, прогнозування, мисленого уявлення героїв [Крисаченко, 1996: 21].

Ще раз хочемо наголосити, що завдання дорослого сприяння – це сприяння «розумінню дошкільниками понять «мистецтво», «особа

художника», «мова мистецтва»; створення умов «для збільшення досвіду «спілкування» з мистецькою красою»; практичне заохочування та залучення дітей до опанування мови різних мистецтв. І саме це може відбуватися завдяки театралізованій діяльності, оскільки дитина може бути і актором, і режисером, і художником, і музикантом тощо.

Дитяча творчість властива всім дітям. У дітей різні можливості в окремих видах діяльності, але творчість притаманна їм усім як універсальна здатність.

А. В. Федорович виокремлює компоненти мистецько-творчої компетентності дошкільника:

«– емоційний – позитивне чуттєве ставлення до довкілля та творів мистецтва, милування, прояви натхнення, інтересу тощо;

– пізнавальний (знаннєвий) – наявність доступних знань та уявлень про види мистецтва, їхні особливості, засоби виразності, а також про мистецтво як результат діяльності виконавців, митців, творців, художників, акторів тощо;

– практичний – сформованість художніх умінь та навичок, самостійне використання безпечних технік роботи, розвиненість творчої уяви тощо;

– ціннісний – вихованість, демонстрація естетичних смаків, уподобань, можливість надання оцінок, власна інтерпретація дійсності;

– творчий – прояви творчих здібностей, ініціативності, самостійності, оригінальності, нестандартності та ін.» [Федорович: 414].

Отже, формування мистецько-творчої компетентності дошкільників є результатом театралізованої діяльності як виду мистецької освіти.

Висновок до розділу 1

Аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми дав змогу визначити, що сучасні ЗДО реалізують зміст однієї з освітніх ліній інваріантної частини БКДО «Дитина у світі культури», в якій передбачено один із компонентів «Художньо-продуктивна діяльність, зокрема театральна».

Наголошено на тому, що театралізована діяльність є одним із найефективніших засобів педагогічного впливу на розвиток особистості дитини, оскільки це художня діяльність, яка вчить дітей сприймати твори театрального мистецтва і відтворювати в ігровій формі набуті уявлення, враження, почуття. Це специфічний вид дитячої активності.

Доведено, що театралізована діяльність у дошкільному віці ефективно впливає на розвиток особистості дитини; використовується з певною метою і має спонукальні мотиви.

Наголошено, що дитина реалізує потреби в самовираженні та комунікації через театралізовану діяльність.

Здійснено класифікацію театралізованої діяльності: руханка і гра (С. Русова); режисерські ігри; ігри-драматизації.

Визначено, що основною формою організації театралізованої діяльності є заняття (за змістом типові, домінантні, тематичні, комплексні, інтегровані).

Зазначено, що із видів мистецької діяльності дітей дошкільного віку виділяють театралізовану діяльність, за допомогою якої формується глядацька і виконавська культура.

РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГЛЯДАЦЬКОЇ ТА ВИКОНАВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ТЕАТРАЛІЗОВАНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Особливості організації театральньо-мистецького розвивального середовища в закладі дошкільної освіти

Сьогодні, коли модернізується освітня галузь, зокрема дошкільна, одним з актуальних завдань є створення таких умов, щоб дитина дошкільного віку могла гармонійно розвиватися і виховуватися. А це потребує створення такого розвивального середовища, в якому дитина могла б самореалізовуватися, гармонійно розвиватися, набувати соціокультурного досвіду взаємодії в соціумі, задовольняти свої потреби у пізнанні навколишньої дійсності. У різні історичні періоди вітчизняні та зарубіжні дослідники наголошували у своїх наукових працях на особливій ролі розвивального середовища у становленні особистості дитини (Г. Беленька, О. Коваленко, О. Кононко, М. Монтессорі, Т. Поніманська та ін.), зокрема театральньо-мистецького розвивального середовища ЗДО – А. Богуш, І. Кондратець, Ю. Найда, О. Половіна, Н. Софій та ін.

Як «сукупність природних умов, у яких відбувається життєдіяльність якого-небудь організму» роз'яснюється термін «середовище» у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» [Бусел, 2012: 1116]. Словник базових понять з курсу «Педагогіка» подає таке значення поняття «середовище» – «...все те, що оточує дитину від народження до кінця життя, починаючи з сім'ї, ближнього оточення і кінчаючи середовищем соціальним, в якому вона народжується і яке створює умови для її розвитку і виховання» [Словник, 2014:80]. Отже, середовище – це умови, в яких відбувається життя людини.

Науковці термін «середовище» розглядають з таких позицій (рис. 2.1.):

«сукупність умов, що оточують людину та взаємодіють з нею як з організмом і особистістю. Середовище може бути найближчим (родина, сім'я, родичі, друзі), далеким (суспільний устрій), зовнішнє, внутрішнє, пасивне, активне, актуальне, розвивальне» [Богуш, Гавриш, 2008:12; Руденко, 2022:259-266].

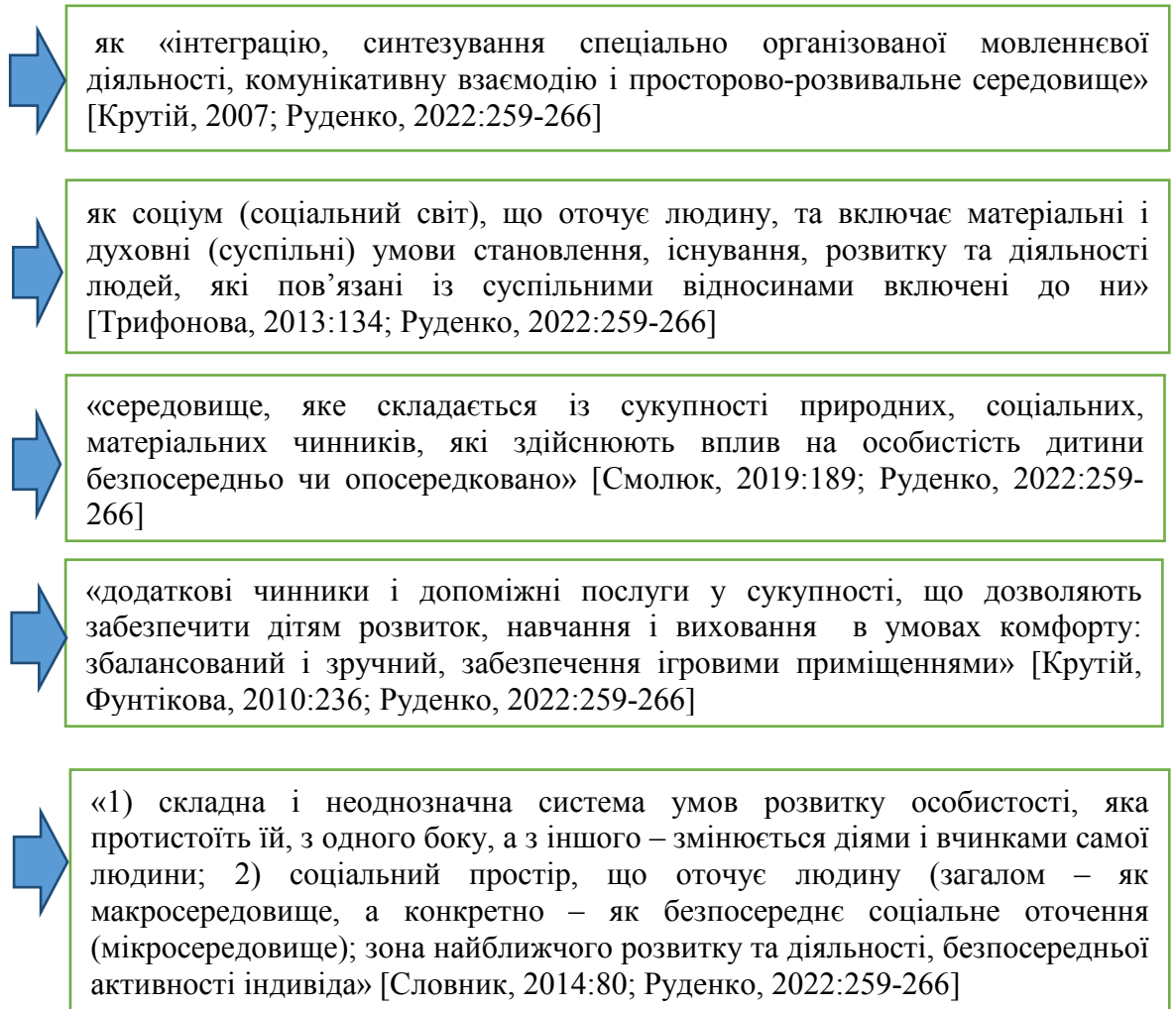

Рис. 2.1. Позиції розгляду терміну «середовище» [Руденко, 2022: 259-266]

Міжнародна організація «Крок за кроком», розробивши у 2013 році принципи якісної педагогіки, наголосила на тому, що «Середовище групи має забезпечувати можливості для дітей з різними стилями навчання, життєвим досвідом, культурою, мовою спілкування, уподобаннями тощо. Середовище має величезний вплив на когнітивний, соціальний, емоційний і фізичний розвиток дітей. Створюючи фізично і психологічно безпечне і стимулювальне середовище, педагог сприяє розвитку дітей. Дослідження і гра, самостійна і групова діяльність, різноманітні ресурси сприяють взаємодії між дітьми та дітьми і дорослими» [Софій, Найда, 2019 : 13].

«Третім учителем» називають освітнє середовище Р. Ізел та Б. Екселбі, який синхронно з батьками і педагогами здійснює суттєвий вплив на

розвиток і освітню діяльність дитини. Науковці вважають, що освітнє середовище має бути не тільки зручним, але й цікавим та привітним для дитини [Софій, Найда, 2019 : 8].

А. Шевчук наголошує, що «Провідною умовою реалізації завдань освітнього напрямку має стати створення в ЗДО універсального розвивального мистецького середовища. Сучасне соціальне і предметно-просторове середовище має бути придатним для формування мистецько-творчої компетентності дітей» [Шевчук, 2021: 23]. Осередки мистецтва (для образотворчої діяльності, музичної та хореографічної активності, театралізованих ігор) мають бути створені, заново впорядковані або оновлені з метою розвитку мистецької діяльності. А щоб у дітей розвивалася здатність здійснювати, а потім реалізовувати вибір мистецької або будь-якої іншої діяльності, доцільно встановити дошку вибору і разом із дітьми розробити правила користування нею.

Театрально-мистецьке розвивальне середовище як цілісна інтегрована система гармонійно об'єднує художньо-естетичну, художньо-пізнавальну та театралізовану діяльності, забезпечуючи умови для набуття соціокультурного досвіду взаємодії у соціумі, коли дитина може проявити такі цінності, як свобода, гідність, інтереси і має можливість вільно проявляти емоції. Кожна деталь такого середовища слугує стимулюванню думки дитини, надихуванню на творчість і розвиток [Кондратець, Довбня, Топалова, 2021: 260-261].

Ю. Руденко зауважує, що театрально-мистецьке середовище створює умови для самореалізації дитини у творчих, акторських, глядацьких, виконавських здібностях; сформувати глядацьку та виконавську культури; сформувати компетенції: мовленнєву, мовну, театрально-ігрову та мистецько-творчу. Якщо розглядати театрально-мистецьке середовище як цілісний системний інтегрований простір, то можна помітити, що він об'єднує різні види художньо-мовленнєвої діяльності: театралізованої, художньої, мовленнєвої, пізнавальної, а це стимулює розвиток глядацької та

виконавської культури дітей старшого дошкільного віку, посилюючи вплив театрального мистецтва на розвиток мовлення. Отже, театральномистецьке середовище виступає осередком, платформою для всебічного розвитку дітей» [Руденко, 2022: 262].

І. Кондратець зазначає, що найактуальнішим завданням ЗДО «в сукупності обставин формування загальної, зокрема мистецької, культури є створення театральномистецького розвивального середовища, яке:

- забезпечить психологічний комфорт кожній дитині;
- дасть вихованцям змогу відчувати захищеність та впевненість у собі;
- створить умови для прояву творчості кожної дитини, її саморозгортання;
- відтворить театральну атмосферу (декорації, реквізит, антураж)» [Кондратець, 2021:3].

Театральномистецьке середовище як «...цілісна система, яка гармонійно об'єднує усі види творчої діяльності, дає можливість дітям, зокрема старшого дошкільного віку, досягнути «такі цінності як свобода, гідність, коло власних інтересів» та вільно проявляти емоції [Кондратець, 2021: 3].

На думку науковиці, метою залучення дітей до театрального мистецтва є «не лише ретельна підготовка святкових виступів, а й, передусім, створення атмосфери творчості; формування емоційно-чуттєвої культури та мистецької рефлексії, глядацької культури і навичок авторсько-виконавської діяльності; удосконалення мовлення і навичок інтонування; соціально-комунікативний розвиток дітей» [Кондратець, 2021: 3].

«Театральномистецьке розвивальне середовище – цілісна інтегрована система, яка гармонійно інтегрує художньо-естетичну, театралізовану та художньо-пізнавальну діяльності і забезпечує умови для придбання соціокультурного досвіду взаємодії в співтоваристві однолітків і дорослих, де дитина проявляє такі цінності як свобода, гідність, інтереси і має можливість вільно проявляти емоції. Кожна деталь в означеному середовищі має

стимулювати думку дитини, надихати на творчість і розвиток.

Оскільки театральномистецьке розвивальне середовище функціонально моделює зміст творчого розвитку дитини, воно має передбачати єдність соціальних та природних засобів забезпечення її різноманітної діяльності. Основними елементами такого середовища є театральні осередки та їх обладнання:

- сцена і куліси;
- декорації та реквізит;
- костюмерна;
- різноманітні атрибути (для демонстрації різних видів театру і сценічних етюдів) [Кондратець, 2021: 4].

Ю. Руденко так описує структуру та методичне наповнення театральномистецького середовища старшої групи закладу дошкільної освіти: «театральна майстерня, театральна академія юного театрала, студія «театральні професії», студії «Я глядач» і «Я виконавець», «Театр разом з батьками», створення театральних патернів» [Руденко, 2022: 259-266].

Театральномистецьке розвивальне середовище не тільки забезпечує спільну театралізовану діяльність дітей, але є основою самостійної творчості кожної дитини, своєрідною формою її самоосвіти. Тому при проектуванні такого середовища слід враховувати:

- індивідуальні соціально-психологічні особливості дитини (для забезпечення оптимального балансу діяльності дітей у кожній групі має бути обладнана театральна зона (або куточок казки);
- індивідуальні інтереси, схильності та потреби (тобто театральномистецьке розвивальне середовище має забезпечувати право та свободу вибору кожної дитини на улюблене заняття чи театралізацію улюбленого твору. Тому в зоні театралізованої діяльності мають бути різні види лялькового театру.

У групі рекомендується організувати куточки для театралізованих ігор та вистав. У них відводиться місце для режисерських ігор з пальчиковим,

настільним, стендовим театром, театром на рукавичках, театром кульок та кубиків, костюмів.

У куточку розташовуються:

- різні види театрів (бібабо, настільний, тіньовий, пальчиковий, театр на фланелеграфі, маріонетковий та ін.);
- реквізит для розігрування сценок і вистав (ширми для лялькового театру, набір ляльок, костюми, елементи костюмів, маски);
- атрибути для різноманітних ігрових позицій (сценарії, книги, зразки музичних творів, театральний реквізит, грим, декорації, стілець режисера, місця для глядачів, афіші, програмки, каса, квитки, бінокль, «гроші», номерки, види паперу, тканини, фарби, фломастери, олівці, клей, нитки, гудзики, коробки, банки, природний матеріал).

Літературний куточок зберігає книжки-іграшки, форма сторінок яких – подушечки; книжки-панорами; книжки-розкладачки. Додатком до книжок, обшитих тканиною з рельєфними аплікаціями і ширми для розігрування лялькових спектаклів, виступають 2-3 «пальчикові» ляльки. Для дітей старшого віку – видання з аудіовізуальними, оптичними ефектами, електронними деталями та іншими ігровими формами;

➤ враховувати допитливість, дослідницький інтерес та творчі здібності. Розвиток всього цього ґрунтується на створенні різноманітних можливостей для пошуку, моделювання, експериментування з різними матеріалами при підготовці атрибутів, декорацій і костюмів до вистав. Для цього необхідно мати різний природний та непридатний матеріал, тканини, костюми для ряження;

➤ вікові та гендерні особливості. Врахування вікових особливостей дитини вимагає при проектуванні театральної зони у групі передбачати вікову адресованість обладнання та матеріалів [Олійник, 2017: 40].

Заняття театральною діяльністю повинні надати дітям можливість не лише вивчати та пізнавати навколишній світ, а й жити в гармонії з ним, отримувати задоволення від занять, різноманітної діяльності, успішного

виконання завдання. І з цього погляду велике значення має організація простору театрального приміщення. Візуальна характеристика театральної студії, тобто те, що діти бачать довкола себе на занятті, – важлива умова емоційного виховання. Тут все має значення: колір стін та стелі, меблі, поділ простору на функціональні зони, різноманітність ігор, іграшок, масок, наявність місця для самостійних ігор дітей. Все, що оточує дитину, багато в чому визначає її настрій, формує те чи інше ставлення до предметів, дій і навіть самої себе.

Відомо, що дитина знайомиться з навколишнім світом за допомогою зору (зорового аналізатора), слуху (слухового аналізатора) та рухів (рухового аналізатора). Все, що її оточує, має розвивати ці органи почуттів та забезпечувати їй необхідний психологічний комфорт[Олійник, 2017:40].

М. Олійник виокремила принципи, на які слід спиратися при організації та оформленні театральномистецького розвивального середовища:

- комплексування та гнучкого зонування, що вказує на те, що життєвий простір у театральній студії закладу дошкільної освіти повинен давати можливість побудови сфер активності, які не перетинаються, що дозволить дітям відповідно до їхніх бажань та інтересів вільно займатися діяльністю, не заважаючи один одному;
- активності, що стимулює активність та пізнавальну діяльність дитини; стимулюючим чинником є ситуація вільного вибору мети дії;
- свободи та самостійності, що дозволяє дитині самостійно визначити її ставлення до середовища: сприймати, наслідувати, створювати; самостійно вибирати те, що їй до вподоби;
- принцип новизни, що дозволяє долати стереотипність та одноманітність середовища
- ілюзії життєвої правди, що дозволяє поставити дітей у такі умови, за яких вони могли б отримати психічну та фактичну можливість піддатися

створеному обману та повірити, що вони мають справу не з бутафорією, а зі справжніми предметами [Олійник, 2017: 40].

Ю. Руденко вважає, що наочно-ігрове середовище стане основою для створення театрального-мистецького середовища у груповій кімнаті ЗДО, якщо дотримуватися певних вимог:

- дидактичний матеріал, дібраний вихователем до театрального-мистецького середовища повинен бути різноманітним, дидактично доцільним, відповідати віковим особливостям дітей;

- середовище повинно бути комфортним, зручним, естетичним, приваблюючи до себе дітей; відповідати вимогам до організації самостійної художньо-мовленнєвої діяльності дітей [Руденко, 2022: 263].

Отже, проаналізувавши дослідження науковців, можемо репрезентувати власне бачення змісту поняття «театрального-мистецьке розвивальне середовище» – це середовище, яке не тільки забезпечує спільну театралізовану діяльність дітей, але й стає основою для самостійної творчості кожної дитини, своєрідною формою її самоосвіти.

2.2. Сучасні форми, методи і прийоми для формування у дітей дошкільного віку глядацької і виконавської культури

Сучасні ЗДО шукають нових гуманістичних, особистісно-орієнтованих підходів до освітньо-виховної роботи. Тому сьогодні багато педагогів стурбовані пошуком нетрадиційних шляхів у взаємодії з дітьми, вирішуючи при цьому низку важливих питань:

- як зробити кожне заняття з дитиною цікавим та захоплюючим, просто і ненав'язливо розповісти їй про красу та різноманіття світу;

- як навчити дитину всьому, що їй стане в нагоді у цьому складному сучасному житті; як цікаво можна жити у цьому світі;

- як виховати та розвинути основні її здібності: чути, бачити, відчувати, розуміти, фантазувати та вигадувати.

Театралізовану діяльність у практиці слід розглядати як сукупність методик, побудованих на застосуванні цього мистецтва в своєрідній символічній формі. Її основні функції:

- катарсисична (очищення, звільнення від негативних станів);
- регулятивна (регуляція психосоматичних процесів, зняття нервово-психічної напруги, моделювання позитивного психоемоційного стану);
- комунікативно-рефлексивна (формування адекватної міжособистісної поведінки, корекція порушень спілкування, самооцінки).

Емпатія – умова, необхідна для організації спільної діяльності дітей. І театралізована діяльність є найважливішим засобом її розвитку.

Театралізована діяльність допомагає формуванню наступних умінь та навичок дітей:

- розігрування віршів, оповідань, міні-сценки;
- володіння лялькою, іграшкою та всіма доступними видами театру (бі-ба-бо, площинним, тіньовим, іграшки, пальчиковим та ін.);
- збагачення або ампліфікація театрального досвіду (знання про театр, театральні професії, костюми, атрибути, термінологію);
- виготовлення та підбір атрибутів, ляльок та іграшок, елементів костюмів.

Театральна гра допомагає розвинути ігрову поведінку, естетичне почуття, здатність творчо ставитися до будь-якої справи та вміти спілкуватися з однолітками у різних життєвих ситуаціях. Дані ігри умовно можна розділити на загальнорозвивальні та спеціальні [Топалова].

Загальнорозвивальні ігри вчать дитину вмінню орієнтуватися в навколишній обстановці, розвивають довільну пам'ять та швидкість реакції, вміння узгоджувати свої дії з партнерами, активізують розумові процеси. Також вони сприяють адаптації дітей у колективі однолітків та створюють передумови для успішного навчання у школі – насамперед за рахунок актуалізації інтелектуального, емоційно-вольового та соціально-психологічного компонентів [Мельник, 2020].

Спеціальні ігри розвивають уяву та фантазію, готують дітей до дії у сценічних умовах, де все є вигадкою.

Вправи та етюди. Будь-які дії в житті відбуваються природно та виправдано. Дитина не замислюється над тим, як вона, наприклад, піднімає олівець, що впав, або кладе на місце іграшку. Робити те саме на сцені, коли за тобою стежать глядачі, не так просто [Олійник, 2017]. Щоб бути природним, необхідно знайти відповіді на запитання чому, навіщо я це роблю? Розвивають цю здатність вправи та етюди на сценічне виправдання (уміння пояснити, виправдати будь-яку свою позу чи дію нафантазованими причинами – пропонованими обставинами).

Теми для таких маленьких спектаклів (етюдів) близькі та зрозумілі дітям

(Сварка, Образа, Зустріч). Етюди на ввічливу поведінку розвивають уміння спілкуватися з людьми у різних ситуаціях (подяка, частування, розмова телефоном, вітання, вітання та побажання). За допомогою міміки та жестів розігруються етюди на основні емоції (Радість, Гнів, Сум, Здивування, Огида, Страх) [Олійник, 2017].

Якщо етюди розігруються за казками, спочатку потрібно визначити характер героя (лінивий чи боягузливий, добрий чи злий, дурний чи розумний) і сформулювати його мовну характеристику. Кожен казковий персонаж має власну манеру говорити, яка проявляється в діалогах і робить їх живими та природними.

Робота над етюдами розвиває багато якостей, у тому числі вміння діяти в умовах вигадки та спілкуватися, реагуючи на поведінку партнера.

Ритмопластика. Розвитку природних психомоторних здібностей дошкільнят, набуття ними відчуття гармонії з навколишнім світом, формуванню свободи та виразності рухів, уяви допомагає ритмопластика, яка включає ігри (комплексні ритмічні, музичні, пластичні) та вправи. У деяких дітей спостерігається перенапруга («затискач») всіх або окремих груп м'язів чи розслабленість («розв'язність») рухів. Тому поряд із вправами та іграми,

які розвивають рухові навички, проводяться спеціальні ігри в поперемінній нарузі та розслаблення різних груп м'язів, аж до повного розслаблення тіла, лежачи на підлозі.

Не тільки органи мовлення, звуки та м'язи обличчя актора, але і все його тіло має бути технічно пристосованим для вираження переживань. Жести – важливий засіб невербальної виразності. Володіння жестом не є вродженою навичкою та залежить від виховання, соціальних та національних особливостей. Роботі над виразністю жестів, поз, міміки відводиться значний час.

Жест – це самоціль – він лише показує те, що неможливо у цій ситуації пояснити словами. Він виправданий, тільки коли викликається внутрішньою потребою, висловлює певні почуття стосовно оточуючих [Мельник, 2020].

Мовні ігри та вправи. Цей розділ об'єднує ігри та вправи, спрямовані на розвиток дихання та свободи мовного апарату, вміння правильно артикулювати, розвиток чіткої дикції, різноманітної інтонації, логіки та орфоепії. Сюди також включаються ігри зі словом, слугуючи розвитку зв'язного мовлення, творчої фантазії, вмінню складати невеликі оповідання та казки, підбирати найпростіші рими.

Отже, дані вправи поділяються на три види:

- дихальні та артикуляційні;
- дикційні та інтонаційні;
- творчі (зі словом).

Займатися з дошкільнятами спеціальною професійною підготовкою неможливо, оскільки у них ще недостатньо сформований дихальний та голосовий апарат. Необхідно прагнути того, щоб діти розуміли: мова актора має бути більш чіткою, звучною та виразнішою, ніж у житті. Залежно від поставленого завдання акцент робиться то на дихання, то на артикуляцію, то дикцію, то інтонацію чи висоту звучання [Богуш].

У роботі з дітьми завжди необхідно спиратися на їхній емоційний світ, пізнавальний інтерес. Саме тому така велика роль віршів у дитячих театральних іграх та вправах.

За допомогою віршованих текстів, де мова організована ритмічно, відбувається активізація організму дитини, розвивається її голосовий апарат. Вірші не тільки формують чітку, грамотну мову, а й емоційно відгукуються в душі дитини, роблять захоплюючими різні ігри та завдання. Найбільше дітям подобаються діалогічні вірші. Говорючи від імені певної дійової особи, дитина легше розкріпачується, спілкується із партнером. На наступному етапі із вірша можна створити цілу міні-виставу і розіграти її у формі етюдів. Окрім того, при розучуванні віршів розвивається пам'ять та інтелект [Богуш].

Робота над спектаклем. Створення вистави з дошкільнятами – дуже захоплююче та корисне заняття. Спільна творча діяльність залучає до процесу постановки навіть недостатньо активних дітей, допомагаючи їм подолати труднощі у спілкуванні.

Як правило, матеріалом для сценічного втілення є казки. Українські народні казки несуть у собі активізуючу дію, як у мовну діяльність, так і в емоційну сферу дитини. Почуття, викликані казкою, нестійкі та виразні, як і емоції дітей. Казка базується на народно-етнічній культурі, фольклорному корінні і має багатий соціальний, морально-педагогічний потенціал [Олійник, 2017].

Із соціально-педагогічного погляду казка виконує такі функції:

- соціалізації, оскільки долучає нове покоління до загальнолюдського та етнічного досвіду;
- креативну, оскільки виявляє, розвиває та реалізує творчий потенціал особистості, його образне та абстрактне мислення;
- лексико-подібну, оскільки формує мовну культуру особистості, активізує та розвиває внутрішню слухомовну пам'ять дитини. При слуханні та читанні казок відбувається інтеріоризація вербально-знакових форм казок, а під час переказу, драматизації – становлення мовної культури.

Розвиваються основні мовні функції :

- експресивна (вербально-подібний компонент мови) та комунікативна (здатність до спілкування, розуміння, діалогу);
- розвивально-терапевтична, оскільки має психотерапевтичний ефект, який Аристотель назвав катарсисом (зняття стресу, очищення душі, умиротворення).

Отже, під час роботи над виставою формуються такі якості особистості:

- автономність (прагнення виявити свою особисту думку);
- активність (здатність і бажання володіти ініціативою в спілкуванні);
- соціальна компетентність (співпереживання та сприяння, пізнання іншої людини, вибір адекватних ситуацій, способів спілкування та поведінки) [Мельник, 2020].

Ляльковий театр. Дитина із задоволенням бере в руки персонажа лялькового театру та від його обличчя розповідає про свої думки. За допомогою ляльки вона може висловити та відрегулювати власні переживання. Лялька провокує дітей на ведення діалогу, що є стимулюючим фактором для розвитку діалогічного мовлення.

Опосередковуючи з ляльками взаємодію з іншими людьми, діти досягають процес спілкування з однолітками. Виконуючи ролі персонажів із різними характерами, вони приміряють він різні моделі соціальної поведінки.

А. Богуш, Л. Макаренко, Н. Сиротич та ін. вважають, що ознайомлення з театральним мистецтвом, за традиційною класифікацією, відбувається у трьох напрямках:

- безпосереднє (перегляд вистав, відео, мультфільмів про театр, зустрічі з акторами);
- опосередковане (діалоги/полілоги, альбоми, листівки, аудіо, відео);
- самостійна художня діяльність (інсценування творів, режисерські ігри, творчі ігри).

На думку І. Кондратець, зміни у форми взаємодії з дітьми зокрема та зміст діяльності ЗДО й сім'ї загалом вносять сучасний світ та особливості розвитку дітей покоління «Альфа». [Кондратець І., Довбня С., Топалова М., 2021: 225-227].

В освітній програмі для дітей 2-7 р. віку «Дитина-2020» вперше зустрічається термін «театральне образотворення». Відповідно називається і підрозділ в розділі програми «Дитина у світі мистецтва». Розробниками цієї ідеї є О. Половіна та І. Кондратець, які, спираючись на парадигму технології образотворення (авторка О. Половіна), розуміють театральне образотворення «як простір, у якому кожна дитина може звертатися до самовизначення (образ «Я»: я умію – мені це подобається – я це зможу) та самопроявлення (за допомогою різноманітних образів театральних персонажів). За визначенням О. Половіної, при «театральному образотворенні» дорослими створюються відповідні умови для «проживання» дітьми образів у театралізованій діяльності та під час занурення у театральну атмосферу» [Кондратець І., Довбня С., Топалова М., 2021: 225-227].

Авторки підрозділу «Театральне образотворення» наголошують на існуванні двох векторів педагогічних акцентів у взаємодії з дітьми дошкільного віку:

- 1) формування глядацької культури;
- 2) формування виконавської культури.

Тобто, організація театралізованої діяльності загалом і проведення театральних вистав, зокрема, чітко спрямовано, по-перше, на те, щоб дитина виступала глядачем (театральні вистави), а по-друге, щоб дитина виступала у певній ролі (режисер, актор, диригент, музикант, художник тощо, тобто представник професій, необхідних у театрі) в театральній виставі, підготовленій разом з із дорослими [Кондратець І., Довбня С., Топалова М., 2021: 225-227].

«Глядацька культура – процес сприйняття художнього твору, що передбачає його осмислення та інтерпретацію відносно до власної картини

світу й життєвого досвіду [Кондратець І., Довбня С., Топалова М., 2021: 225-227; Кондратець, 2021: 8].

Завдання з формування глядацької культури в програмі «Дитина - 2020» пропонується реалізовувати у таких форматах:

1. «Дитяча академія уважного (емоційного, допитливого, свідомого) глядача (усі вікові групи).

Мета: формування в дітей основ глядацької культури: (створення відповідного настрою і налаштуватися на перегляд вистави; заохочення до емоційних реакцій на її події; ознайомлення з різними видами театрів).

2. Студія «Маленький актор» (середня, старша групи).

Мета: формування виконавської культури дітей; розвиток уміння працювати над образом.

3. Театральні арабески (старші групи)

Мета: ознайомлення з феноменом театральної атмосфери, світом театральних професій, театральним мистецтвом різних країн» [Кондратець І., Довбня С., Топалова М., 2021: 225-227; Кондратець, 2021: 8].

Виконавська культура – здатність дитини через самовиявлення і життєвий досвід, певні акторські уміння і навички інтонаційності, пантоміміки й дикції створити образ персонажу в інсценуванні театралізованої вистави, що в програмі «Дитина-2020» передбачено в рубриках:

– Студія («Акторська студія»)

Мета: формування виконавської культури дитини; розвиток умінь роботи з образом.

– Театральні арабески (італ. «візерунок» – вид орнаменту).

Мета: ознайомлення з феноменом «театральна атмосфера»; світом театральних професій; театральним мистецтвом різних країн [Кондратець І., Довбня С., Топалова М., 2021: 225-227; Кондратець, 2021: 8].

Автори програми цілком слушно визначають, що дітям старшого віку хочеться придумувати свої сюжети, їх вже можуть не влаштовувати готові.

Тому необхідно створити для цього спеціальні умови, дібравши або створивши разом атрибути до різних видів театрів:

1. Театр на морських камінчиках.
2. Театр із яєць.
3. Театр із кульок [Кондратець І., Довбня С., Топалова М., 2021: 225-227].

Орієнтовна тематика творів у «Театральному образотворенні» теж диференціюється за двома векторами:

- 1) для формування глядацької культури дітей (малі фольклорні форми, українські народні, авторські казки, казки народів світу; вірші);
- 2) для формування виконавської культури дітей:
 - пантомімічні етюди (вид сценічного мистецтва, в якому художній образ створюється за допомогою міміки, жестів, пластики тіла);
 - етюди інтонаційні (вправа для розвитку акторської майстерності, зокрема вправляння мелодики мовлення, ритму, темпу, наголосу);
 - інсценування літературних творів (термін «інсценування» апелює до активізації почуттєвої сфери у передачі образу театрального героя і пріоритетом має не фотографічне відтворення тексту, а створення, проживання власного образу засобами театралізації);
 - інсценування віршів-діалогів; казок, оповідань кульок» [Кондратець І., Довбня С., Топалова М., 2021: 225-227].

Отже, для формування у дітей дошкільного віку глядацької і виконавської культур широко використовуються сучасні форми, методи і прийоми, які стимулюють театралізовану діяльність дітей дошкільного віку.

Висновки до розділу 2

Сьогодні одним з актуальних завдань модернізації освітньої галузі, зокрема дошкільної, є створення відповідних умов для гармонійного розвитку і виховання дітей дошкільного віку, що потребує створення такого розвивального середовища, в якому дитина могла б задовольняти свої потреби у пізнанні навколишньої дійсності, самореалізовуватися, гармонійно

розвиватися та набувати соціокультурного досвіду взаємодії з однолітками та дорослими.

Визначено, що створення універсального розвивального мистецького середовища в ЗДО може стати провідною умовою реалізації завдань освітнього напрямку. Сучасне соціальне і предметно-просторове середовище мають бути придатними для формування мистецько-творчої компетентності дітей. Наголошено, що театральномистецьке розвивальне середовище – цілісна інтегрована система, яка гармонійно інтегрує художньо-естетичну, театралізовану та художньо-пізнавальну діяльність; забезпечує умови для придбання соціокультурного досвіду взаємодії в соціумі, де дитина має можливість вільно проявляти емоції. Кожна деталь в означеному середовищі спрямована на стимулювання думки дитини, надихаючи її на творчість і розвиток.

Доведено, що сучасне покоління «Альфа» потребує нових форм, методів та прийомів для формування в них глядацької і виконавської культури.

РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОГРАМИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ГЛЯДАЦЬКОЇ ТА ВИКОНАВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ТЕАТРАЛІЗОВАНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Алгоритм дій вихователя під час планування й проведення театралізованої діяльності в освітньо-виховному процесі закладу дошкільної освіти

У контексті технології образотворення визначено такі види театралізованої діяльності:

1. За способом організації: індивідуальні ігри; парні ігри; групові; колективні ігри.

2. За змістом театралізованої діяльності: пантомімічні етюди; інтонаційні етюди; інсценування літературних творів.

3. За наявністю матеріалу: без матеріалів; костюмований; імітаційний (пальчиковий театр, театр долоньок); атрибутний (театр ляльок, театр іграшок, театр пляшок, театр ложок, театр склянок, театр шкарпеток, театр рукавичок тощо) (Беленька та ін., 2020)» [Кондратець, Довбня, Топалова, 2021: 261]. На думку вчених, саме такі підходи й засоби будуть сприяти закладанню основ для формування глядацької і виконавської культури у дітей дошкільного віку в театралізованій діяльності.

Існують три напрями ознайомлення дітей з театральним мистецтвом:

- 1) безпосереднє ознайомлення з театром та/або зустріч з представниками театральних професій;
- 2) опосередковане ознайомлення з театром;
- 3) театралізована діяльність.

Плануючи та організовуючи театралізовану діяльність, вихователь повинен чітко уявляти види роботи:

- 1) театральні вистави, в яких діти є глядачами;

2) театральні вистави, які діти готують разом із дорослими, виступаючи в певних ролях. Це може бути або роль актора, або режисера, музиканта, диригента тощо.

Але виставами театралізована діяльність не обмежується. Діти можуть виконувати авторські твори – співати, танцювати, читати; імпровізувати – складати пісні, створювати різні образи, музичні та художні; інсценізувати літературні твори. Але для того, щоб театралізована діяльність була дієвою, вихователі мають надати дітям більшу свободу в їхніх «іграх в театр», розширити тематику сюжетно-рольових ігор, оволодіти методикою тьюторства, тобто супроводу-співпраці, супроводу-ініціювання; а також стимулювати інтерес дітей до самостійної мистецької діяльності, зокрема театралізованої.

Розглянемо алгоритм проведення сюжетно-ролевих ігор як одного з видів театралізованої діяльності дітей дошкільного віку.

Сюжетно-рольова гра – це основний вид гри дитини дошкільного віку. Основними рисами сюжетно-рольової гри є: емоційна насиченість та захопленість дітей, самостійність, активність, творчість.

Основним джерелом, яке живить сюжетно-рольову гру дитини є навколишній світ, життя і діяльність дорослих і однолітків. Основна особливість сюжетно-рольової гри полягає в присутності в ній уявної ситуації. Сюжет та ролі є складовими уявної ситуації. Сюжет гри – це низка подій, об'єднаних життєво вмотивованими зв'язками, а характер дій та стосунків, якими пов'язані учасники подій (зміст гри), розкривається у сюжеті.

Роль – основний стрижень сюжетно-рольової гри. Наявність ролі в грі означає, що у своїй свідомості дитина ототожнює себе з тією чи іншою людиною та діє у грі від її імені. Найчастіше дитина бере на себе роль дорослого. Роль виявляється у діях, мовленні, міміці, пантомімі.

У грі відбувається не тільки розумовий розвиток дитини, але й особистісний: приймаючи на себе в грі різні ролі, відтворюючи вчинки

людей, дитина переймається їх почуттями та цілями, співпереживає їм, починає орієнтуватися між людьми.

Сюжетна гра може будуватися як ланцюжок умовних дій із предметами, як ланцюжок специфічних рольових взаємодій, як послідовність різноманітних подій. Чим повніше у діяльності дитини представлені всі способи побудови сюжетної гри, тим паче різноманітні тематичні змісту може у неї включати, і більше в нього свободи у самореалізації.

Метою педагогічних впливів стосовно гри має бути формування ігрових умінь, що забезпечують самостійну творчу гру дітей, у якій вони за власним бажанням, реалізують різноманітні змісти, вільно вступаючи у взаємодію з однолітками у невеликих ігрових об'єднаннях.

Перший принцип організації сюжетної гри: вихователь повинен грати разом з дітьми, щоб вони оволоділи ігровими вміннями. Успішність «втягування» дітей у світ гри багато в чому залежить від характеру поведінки дорослого під час гри. Але під час спільної гри дорослий не має тиснути на дітей, щоб діти бачили лише перевагу партнера, що «вміє цікаво грати». І тоді гра буде дійсно грою для дитини.

Другий принцип організації сюжетної гри: вихователь повинен грати з дітьми протягом усього дошкільного віку, але кожному його етапі слід розгортати гру в такий спосіб, щоб діти відразу «відкривали» і засвоювали новий, складніший спосіб її побудови. Комфортне життя дитини в умовах дитячого садка багато в чому залежить від того, чи зуміє вона за бажання розгорнути спільну гру з однолітками.

Третій принцип – починаючи з раннього віку і далі на кожному етапі дошкільного дитинства при формуванні ігрових умінь необхідно одночасно орієнтувати дитину як на здійснення ігрової дії, так і пояснення її сенсу партнерам – дорослому або однолітку. Діти повинні бути забезпечені у будь-якому віці часом, місцем та матеріалом для самостійної гри.

Роль педагога має обмежуватися лише створенням умов активізації гри дітей. У педагогічному процесі по відношенню до гри необхідно розрізнити

дві тісно пов'язані складові: спільну гру вихователя з дітьми в процесі якої формуються нові ігрові вміння, і самостійну дитячу гру, в яку вихователь безпосередньо не включається, а лише забезпечує умови для її активізації та використання дітьми наявних в їхньому арсеналі ігрових умінь.

Виходячи з вище сказаного визначимо:

Основні моменти методики застосування сюжетно-рольової гри

1. Вибір гри, яку педагог включає у колективну діяльність дітей, визначається конкретним виховним завданням.

2. Педагогічна розробка плану гри.

Початковий етап педагогічного конструювання тривалої гри, намітки її сюжету, визначення ігрових ролей та наповнення їх конкретним змістом.

Пристаючи до розробки плану організації ігрової діяльності, необхідно враховувати інтереси дітей, рівень розвитку ігрових дій, здатність розвивати сюжет та ін. Продумайте та опишіть зміст гри. Сплануйте можливі напрями розвитку сюжету. Визначте ігрові правила. Підготуйте всі необхідні атрибути гри. Організуйте ігрове середовище. Створіть ігрову ситуацію для ігрового задуму дітей. Організуйте ситуацію розподілу ролей між дітьми.

3. Ознайомлення дітей із планом гри та спільне його доопрацювання.

План гри, який розробляє вихователь, може пропонуватись дітям старшої та підготовчої групи. Вихователь повинен прагнути так вести розмову, щоб якнайбільше залучати дітей до обговорення плану гри, розробки змісту рольових дій.

4. Створення уявної ситуації.

Це найважливіша основа початку сюжетно-рольової гри. Для педагога важливою є допомога дитині, щоб вона могла увійти до ігрової ситуації, а гра захопила її уяву, принесла їй радість творчості.

5. Розподіл ролей.

При розподіл ролей у тривалій сюжетно-рольової грі вихователь прагне задовольняти ігрові потреби дітей, тобто кожному дає бажану роль, пропонує

черговість розігрування ролей різного ступеня активності, шукає можливості затвердження становища дитини у колективі через ігрову роль.

6. Початок гри.

Викликати в дітей позитивне сприйняття тривалої гри.

7. Збереження ігрової ситуації.

Існують деякі умови збереження у дітей стійкого інтересу, наприклад: можна організувати колективні змагання між невеликими групами граючого колективу.

8. Завершення ігор.

Педагог, розробляючи план гри, повинен намітити пропоновану кінцівку, щоб зберегти гострий емоційний стан та бажання.

Слід пам'ятати, що плануванню підлягає діяльність педагога щодо розвитку гри та її управління, а не діяльність дітей у грі.

Також треба відзначити дуже важливий підбір художньої літератури, в якій є діалоги дійових осіб з використанням професійної лексики. Повинна здійснюватися різноманітна продуктивна діяльність (самостійна та спільна з вихователем) з виготовлення атрибутів, ігрових модулів, макетів за темою гри. Така форма діяльності активізує діалогічну мову, комунікативні навички розвитку творчості.

Сюжетно-рольові ігри тривалі у часі. Тому при організації життя дітей у вікових групах слід враховувати:

- проведення режимних моментів, прогулянок тощо;
- друга половина дня відводиться для ігрової та тематично пов'язаної з нею продуктивної, пізнавально-дослідницької, комунікативної діяльності, читання відповідної художньої літератури;
- освітні завдання на всіх етапах повинні вирішуватися у спільній діяльності вихователя з дітьми та у самостійній діяльності дошкільнят.

Для розвитку сюжетно-рольової гри важливо педагогічно доцільно підбирати іграшки та ігрові матеріали, щоб створити «матеріальну основу» гриз метою забезпечення розвитку її як діяльності. Підбір іграшок повинен

здійснюватися відповідно до основної тематики дитячих ігор у цій віковій групі.

Рекомендації для вихователів щодо організації сюжетно-рольової гри

1. Пам'ятайте, що провідний вид діяльності дошкільного віку – це гра.
2. Вивчайте теоретичні та практичні знання щодо формування сюжетно-рольової гри у дітей дошкільного віку.
3. Виконуйте санітарні вимоги до режиму дня.
4. Планування організуйте так, щоб у ньому відбивалася як сюжетно-рольова гра, а й попередня робота.
5. Необхідно створювати у групі умови у розвиток активної, різноманітної, творчої сюжетно-рольової гри.
6. Підбирайте та виготовляйте атрибути для ігор з чоловічими та жіночими ролями.
7. Збагачуйте зміст сюжетних ігор дітей на основі вражень про життя, працю людей, їх стосунки за допомогою екскурсій, бесід на виробництві.
8. Залучайте батьків до ознайомлення дітей з професіями, а потім сприяйте організації сюжетно-рольової гри на цю тематику.
9. Заохочуйте дітей до ведення різних рольових діалогів: до спільної гри з вихователем, а наприкінці середньої групи – у спільній грі з однолітками.
10. Грайте з дітьми протягом усього дошкільного дитинства.
11. Дотримуйтесь позиції вихователя у спільній грі «граючий партнер» і «вміє цікаво грати».
12. У грі орієнтуйте дитину на однолітка, втягуйте ненав'язливо кількох дітей.
13. Заохочуйте дітей до різноманітності ігрових задумів у самостійній сюжетно-рольовій грі.

Організація гри у старшій та підготовчій групах

Для того, щоб дійсно переводити дітей на новий високий ступінь сюжетної гри, треба добре представляти подальшу її революцію. Одна з ліній

розвитку сюжетної гри дошкільнят – гра-фантазування. Старші дошкільнята готові до її освоєння. Сюжетна гра не потребує попереднього планування і жорсткого дотримання плану. Таким чином проявляються її специфічні риси – необов'язковість, свобода вибору дій. З метою реалізації дітьми своїх творчих можливостей та злагоджених дій, незважаючи на всю вибагливість індивідуальних задумів, необхідно оволодіння новим складним способом побудови гри – спільним сюжетоскладанням. Воно включає вміння дитини вибудовувати нові послідовності подій, що охоплюють різноманітні тематичні змісти, і при цьому бути орієнтованим на партнерів однолітків: означати для них, яку подію він хотів би розгорнути в наступний момент гри, прислухатися до думки партнерів; вміння комбінувати запропоновані ним самим та іншими учасниками події у загальному сюжеті у процесі гри.

Ці складні вміння формуються у дітей ефективним засобом – спільною грою дорослого з дітьми, але за формою зовсім іншою, ніж на попередніх вікових етапах. Спільну гру з дітьми слід розпочинати не з вигадкування абсолютно нових сюжетів, а з часткової зміни – «розхитування» вже відомих; поступово дорослий переводить до все більш складних перетворень знайомого сюжету, а потім і до спільного вигадкування нового.

Питання до аналізу гри:

Початок гри: як було створено інтерес до гри; відповідність обраних прийомів віку дітей, рівню розвитку ігрових умінь.

Підготовка до гри: створюється спеціально; діти діють у уявній ситуації; створюється під час гри. Відповідність підготовки вікових особливостей дітей.

Які виховні завдання вирішувалися під час гри?

Чи допомагали методи та прийоми керівництва грою розвитку сюжету, ігрових умінь, формування взаємин дітей?

Чи були реалізовані під час гри принципи гуманістичної педагогіки?

Рівень розвитку ігрових, образотворчих умінь дітей; вміння використовувати різні засоби для втілення образу героя (мова, міміка, жести, елементи костюмів тощо).

Захопленість дітей грою, наскільки було реалізовано індивідуальний підхід до дітей.

Кінець гри, її завершеність, якої діяльності перейшли діти після гри.

Оцінка вихователем діяльності дітей у грі, її відповідність віку, цілям керівництва, принципам особистісно-орієнтованого підходу.

Ймовірна подальша робота вихователя над розвитком ігрової діяльності.

Припущення, рекомендації:

Критерії оцінки: гра відповідає віку дитини; залученість до гри (кількість осіб – учасників гри); дотримання алгоритму гри; емоційна насиченість відповідає задуму гри; особливості поведінки дітей у грі, підпорядкування правилам гри; ступінь задоволеністю грою.

Показники ефективності

Задум виникає з ініціативи самої дитини, вона обговорює його з партнерами з гри, враховуючи їх думку. Формулювання ігрової мети та ігрового завдання, стійкість задуму, використання імпровізації у грі.

Основний зміст гри, його різноманітність, співвідношення предметних, побутових та відбивають суспільні відносини дій.

Сюжет гри

Різнманітність, стійкість та розгорнутість сюжету. Вміння дитини спільно будувати та творчо розвивати сюжет гри.

Ігрова роль позначається словом через рольову мову, предметні дії, міміку. Ступінь розгорнутості рольового діалогу, його тривалість, вміння передати характерні риси персонажа.

Взаємини, їх чисельність, стійкість та характер.

Ігрові дії: ступінь узагальненості, розгорнутості, різноманітності, адекватності.

Ставлення до правил: вміння виконувати їх із взятої ними роллю, ознайомитися з виконанням правил іншими дітьми.

досягнення результату гри, вміння співвідносити його із задумом.

Можливі ризики:

- Бідність сюжетів дитячих ігор, їхня одноманітність.
- Відображення у грі негативних сторін життя дорослих, позиція окремих дітей у грі, де вони виступають пасивними учасниками.
- Часті конфлікти щодо розподілу ролей, виконання правил, володіння іграшкою та ін.

Як уникнути? Збагачення дитячого досвіду за рахунок розширення, уточнення та систематизацію знань про навколишнє.

Розвиток ігрових умінь у дітей

Наведемо приклад розподілу ролі та рольових дій у сюжетно-рольовій грі «Подорож автобусом».

Водій: веде машину, усуває проблеми, робить зупинки, оголошує їх, допомагає пасажирам, заправляє машину, миє машину.

Пасажир: купує квиток, виходить зупинкою, спілкується з іншими пасажирами, кондуктором.

Працівник заправки: заливає в машину бензин, бере гроші, пробиває чек.

Поліцейський: регулює рух, перевіряє документи у водія, робить зауваження чи допомагає водію, пасажиру.

Автослюсар: змінює колесо, усуває неполадки.

Кондуктор: продає квитки, допомагає пасажирам.

Приклад можливих рольових діалогів з приводу розгортання сюжету в сюжетно-рольовій грі «Подорож автобусом»:

При спілкуванні з водієм

- Поліцейський із водієм: з'ясовує маршрут руху. Робить зауваження щодо швидкості руху.

- Кондуктор із водієм: нагадує водієві про зупинки, дає сигнал про зупинки на вимогу.

- Заправник із водієм: запитує, скільки бензину необхідно залити, спілкуються з приводу оплати.

- Пасажир із водієм: питає у водія те, на якій зупинці вийти. Просить зупинити автобус. Запитує про те, скільки коштує проїзд, коли буде зупинка.

При спілкуванні із заправником:

- Заправник із автослюсарем: спілкуються з приводу поломки бензобака, кількості бензину.

- Заправник із пасажирами: радить пасажирам залишити автобус під час заправки.

При спілкуванні з поліцейським

- Поліцейський із автослюсарем: спілкуються з приводу інших поломок. З'ясовує, наскільки складна поломка.

- Поліцейський із пасажирами: спілкуються з приводу правил дорожнього руху, поведінки у громадському транспорті.

- Поліцейський з іншим поліцейським: спілкуються з рації щодо ситуації на дорозі.

Вихованню, розвитку та закріпленню якостей особистості, необхідних майбутньому школяру, сприяють такі сюжетно-рольові ігри, як «Школа», «Бібліотека». Вони відбиваються наявні в дітей уявлення про школу, правила шкільної поведінки, вимоги вчителя, і навіть їх мрії і бажання. Особливу увагу при ознайомленні дітей зі шкільним життям приділіть таким явищам, як школа, кого називають учнями, звернути увагу на діяльність учнів, на їхні стосунки між собою та учителем, розкажіть про кращих учнів, порушуючи бажання наслідувати їх. Запросити їх у групу та розказати про цікаві шкільні справи, про улюблений урок, про те, як беруть участь у праці дорослих, як відпочивають влітку, в які ігри грають. Проведіть бесіду «Адреси добрих справ», використовуйте твори про школу. Знання про школу, отримані дітьми під час екскурсії, спостережень, цільових прогулянок допоможуть при організації та проведенні сюжетно-рольової гри «Школа».

Сучасна сюжетно-рольова гра будується на сюжетах реального життя XXI ст. Дитяча свідомість поглинає те, що дитина бачила чи чула: в пам'яті відкладаються місця, які відвідала дитина, як у них прийнято поводитися дорослим, які ролі вони виконують у функціонуванні різних підприємств. Змінюється світ дорослих, про влаштування сучасного суспільства та нові професії діти дізнаються у тому числі з телевізійних передач. Розширюється тема дитячих ігор, з'являються нові атрибути. І ми можемо спостерігати, як діти грають в «Банк», «Компанія з продажу нерухомості», «Гіпермаркет», «Салон шугарингу», «Туристичну агентство», «Арт-студію», «Модельне агентство», «Притулок для тварин» тощо.

Грамотна організація театралізованої діяльності через сюжетно-рольову гру в ЗДО сприяє формуванню глядацької та виконавської культури у дітей старшого дошкільного віку. Через сюжетно-рольові ігри відбувається розширення уявлення дітей про взаємини дорослих, формування первинних професійних компетенцій, переймання повагою до праці людини. Діти виявляють ініціативність у створенні сюжетів на повсякденні й фантастичні теми, розкривають творчий потенціал, перетворюючись на призначену роль.

3.2. Пантомімічні та інтонаційні етюди, вірші-діалоги, художньо-дидактичні ігри та вправи як ефективний засіб у формуванні глядацької і виконавської культур дітей старшого дошкільного віку

Експериментальна перевірка ефективності програми для формування глядацької та виконавської культури у дітей старшого дошкільного віку в театралізованій діяльності відбувалася за певними етапами експерименту, а саме: констатувальний, формувальний, контрольний.

На констатувальному етапі експерименту ми провели діагностику рівнів готовності дітей і дорослих до «театрального образотворення» [Кондратець, Довбня, Топалова, 2021: 264].

На формувальному етапі експерименту було апробовано вправи і методи (пантомімічні та інтонаційні етюди, вірші-діалоги, художньо-

дидактичні ігри та вправи) для формування глядацької та виконавської культур дітей старшого дошкільного віку.

Контрольний етап експерименту дав можливість дослідити ефективність пантомімічних та інтонаційних етюдів, віршів-діалогів, художньо-дидактичних ігор та вправ як засобів у формуванні глядацької та виконавської культур у дітей старшого дошкільного віку.

Для дослідження рівнів сформованості глядацької та виконавської культур у дітей старшого дошкільного віку було виділено такі критерії оцінювання та показники означеного системно-структурного утворення:

– *пізнавальний* – критерій сформованості когнітивного компонента, що виявляється у показниках: допитливість дітей щодо театру та театралізованої діяльності; потреба в інформаційності про театр як мистецтво; обізнаність щодо атрибутів для театралізованої діяльності;

– *емоційний* – критерій сформованості мотиваційно-емоційного компонента, який розкривається через інтерес і задоволення від театралізованої діяльності; прагнення до самостійності й волевиявлення; упевненість у своїх можливостях;

– *діяльнісний* – критерій сформованості глядацької та виконавської культур у дітей старшого дошкільного віку [Кондратець, Довбня, Топалова, 2021: 264].

На основі визначених критеріїв та показників було схарактеризовано три рівні сформованості глядацької та виконавської культур у дітей старшого дошкільного віку: високий, середній, низький.

З метою визначення рівнів готовності дітей і дорослих до «театрального образотворення» на констатувальному етапі було використано метод опитування, який стосувався трьох напрямів:

1) інтерес до театру як культурного простору, здатного впливати на емоційний, інтелектуальний та особистісний аспекти життєдіяльності дорослих і дітей;

- 2) можливості для свободи вибору дитини в різних видах діяльності;
- 3) прояви самоідентичності й самовизначення дитини.

Було розроблено опитувальник для вихователів старших груп та асистентів вихователів. В опитуванні взяли участь 8 вихователів старших і середніх груп КЗДО № 34 «Дельфінятко» м. Ізмаїл. Проаналізуємо здобуті результати опитування.

На запитання «Для чого люди ходять до театру?» опитанти дали такі відповіді: переважна їх більшість (55%) вважає, що до театру ходять задля культурного збагачення; 17% – для емоцій; 15% – для збагачення словника; 10% – за натхненням; 3% – заради спілкування між глядачами та акторами. Унаочнимо відповіді з цього питання (рис. 3.1.).

На наступне запитання «Чи часто Ви відвідуєте театр?» було надано такі відповіді: «Так» – 15%; «Ні» – 76%; «Ніколи» – 9%.

Як бачимо з відповідей, більшість опитуваних не часто відвідують театр, мотивуючи це тим, що в нашому місті немає професійного театру, народний театр перестав давати вистави через війну, а професійні колективи до нашого міста майже не приїжджають. А ті, хто відповів «так», відвідують дитячі театральні вистави разом з дітьми.

Рис. 3.1. Відповіді на питання «Для чого люди ходять до театру?»

На питання «Як Ви вважаєте, чи впливає театралізована діяльність на формування глядацької та виконавської культур у дітей дошкільного віку, зокрема старшого дошкільного віку?», усі опитані дали відповідь «Так» – 100%. Тобто вихователі розуміють, що під час театралізованої діяльності діти мають можливість створити образ доступними для них засобами (міміка, жести, рухи тощо), між ними відбувається відкритий контакт, вони мають можливість для самовираження.

На запитання «Чи часто Ви під час театралізованої діяльності створюєте умови для того, щоб діти могли виявити самостійність суджень, ініціативу, індивідуальне бачення, здійснити вибір художніх засобів?» вихователі відповіли, що «використовують лише стандартні зразки» (68%), «намагаються створювати» (22%), «намагаються, але не завжди вдається» (10%). Отже, більшість опитуваних визнали, що не залишають дітям можливості свободи вибору, що робить дітей пасивними та залежними від смаку та волі дорослого.

З'ясувалось, що на питання «Чи знайомі Ви з поняттям глядацька та виконавська культури?» всі опитані дали позитивну відповідь (100%).

Також педагоги зазначили, що «потрібно формувати глядацьку та виконавську культуру дітей з молодшого дошкільного віку» (88%); «зі старшого дошкільного віку» (12%). Отже, ми бачимо, що вихователі розуміють необхідність формування глядацької та виконавської культури вихованців засобами театралізованої діяльності.

На питання «Чи доцільно використати методики (за Мінаєвою), щоб визначити рівень розуміння дітьми 5-го року життя своїх емоцій та емоцій оточуючих?» була надана такі відповіді: «так, доцільно» – 96%, «ні» – 4%.

Щодо ролі театралізованої діяльності у розвитку емоційної сфери дітей дошкільного віку відповіді були такими: «театралізована діяльність позитивно впливає на розвиток емоційної сфери дітей» – 98%; «театралізована діяльність ніяк не впливає на емоційний стан дітей» – 2%.

Наступне питання передбачало з'ясувати, чи потрібно, формуючи у дітей основи глядацької культури, вчити їх створювати відповідний настрій і налаштовуватися на перегляд вистави? Відповіді були такими: «обов'язково» – 95%; «не обов'язково» – 5%.

На питання «Чи доцільно, у закладі дошкільної освіти створити театральну майстерню для формування глядацької та виконавської культур?» відповіді були такими: «якщо це середовище буде забезпечене необхідними матеріалами, ресурсами, обладнанням» – 46%; «якщо середовище буде всебічно розвивати дитину» – 42%; «за умов дотримання всіх вимог та правил» – 18%.

На наступне запитання «Чи використовуєте Ви мистецькі рефлексії для формування глядацької та виконавської культур дошкільників?» вихователі та асистенти вихователів дали такі відповіді: «так» – 46%; «ні» – 42%; «не розумію це поняття» – 12%.

Щодо запитання «Чи згодні Ви з твердженням, що театральне мистецтво є одним із найефективніших методів естетичного виховання, творчого та емоційного розвитку дітей дошкільного віку?» позитивну відповідь дали всі опитанти (100%).

Відповіді на запитання «Чи вірне твердження, що метою залучення дітей до театру до театального мистецтва є не лише ретельна підготовка святкових виступів, а й, передусім, створення атмосфери творчості?» були такими: «так» – 96%; «ні» – 4%.

На запитання «Чи доцільно здійснювати роботу з формування глядацької та виконавської культури у дітей системно і в тісному взаємозв'язку з родинами вихованців?» вихователі відповіли: «так, доцільно» – 92%, «ні, не доцільно» – 8%.

Отже, результати опитування педагогів, як ми вважаємо, засвідчили, що вони розуміють роль театралізованої діяльності в освітньо-виховному процесі та необхідність формування глядацької та виконавської культури у

дітей старшого дошкільного віку в контексті формування загальної та мистецької культури.

З метою виявлення рівня сформованості глядацької та виконавської культури у дітей старшого дошкільного віку в театралізованій діяльності нами було розроблено певні діагностичні завдання на основі комплексу методів: опитування, спостереження та певні види роботи за двома векторами: спрямовані на формування глядацької культури та спрямовані на формування виконавської культури.

На запитання «Хто з вас був в театрі?» 87% дітей відповіли, що були, 13% відповіли, що хотіли б піти, але батьки їх не водили, тобто ніколи не були.

Варвара М. розповіла, що ходить з батьками на усі вистави, які ідуть в нашому місті, їй дуже подобається в театрі, а ще вона б хотіла побувати у справжньому театрі у великому місті. Уляна Г. сказала, що теж мріє побувати у ляльковому театрі, їй подобається відвідувати вистави, вона хоче бути актрисою.

На запитання «Хто що чув про театр? Від кого?» 75% відсотків вихованців дали відповідь, що театр – це місце, де проходять вистави (музичні, з ростовими ляльками) і дізналися вони про театр від батьків; 25% відповіли, що в театрі не демонструють фільми, там грають актори.

На запитання «Для чого люди ходять до театру?» 89% опитуваних дітей відповіли: «Щоб подивитися виставу», 5% - щоб відпочити, 6% - так сказали батьки.

Ще діти зауважили, що їм подобається брати участь в театралізованих іграх, які проводяться в групі, виразно читати вірші, розігрувати інсценування на святкових ранках, а також брати участь в пантомімі.

Під час проведення опитування було з'ясовано, що театралізована діяльність в ЗДО відбувається, діти ознайомлені з деякими видами театрального мистецтва, слухають казки, беруть участь у сюжетно-рольових іграх. Виявлено, що такі види роботи, як пантомімічні етюди, інтонаційні

етюди, спрямовані на формування виконавської культури, проводяться у другу половину дня, не дуже часто. Вихователі пояснюють це браком часу.

Наступним завданням нашого дослідження був аналіз рівня сформованості глядацької і виконавської культур та складання його рівневої характеристики.

Для складання цього завдання ми орієнтувалися на зміст освітніх ліній інваріантної частини БКДО, однією з яких є освітня лінія «Дитина у світі культури» та виокремили такі показники діагностування рівня сформованості глядацької та виконавської культур:

1. Усвідомлення дітьми понять «глядацька культура» і «виконавська культура».
2. Уміння входити в образ і утримувати його упродовж відповідного часу; уміння передавати характерні особливості будь-якого художнього образу:
3. Усвідомлення прояву своїх емоцій і власних виконавчих дій;
4. Здатність переносити отримані уявлення в самостійну ігрову діяльність;
5. Готовність творити в групі.

Для дослідження даних позицій у дітей старшого дошкільного віку було підготовлено ряд завдань: пантомімічні та інтонаційні етюди; вірші-діалоги, художньо-дидактичні ігри та вправи.

Перше завдання – це імпровізовані пантомімічні етюди – розіграні спонтанно як творче завдання.

Заблукали

Це імпровізований етюд-пантоміма.

Діти пішли до лісу. Там вони збирали гриби, складали їх у кошики, піднімали з землі осінні листочки, милувалися і радо кружляли з ними. Аж раптом озирнулися навколо і не впізнали лісову галявину – діти заблукали. Вони страшенно розгубилися, не знали, що їм робити далі. Аж ось діти почули голос півника і здогадалися, що з того боку, звідки він лине, – їхнє

село. Вони дуже зраділи, що знай-шли вихід із лісу, тож радо пішли у бік села.

«Я – сонечко».

Мета: гра – медитація.

Я маленьке сонечко. Я прокидаюся, вмиваюся. Я розчісую свої промінці і піднімаюся над обрієм. Я велика куля. В мене багато тепла і світла. Я дарую своє тепло всій землі – лісам, рікам, лукам. Я вдихаю тепло. Я лечу над землею і освітлюю зелене листя, червону квітку. Діти при виконанні цього завдання самовиявляються, демонструють певні акторські та пантомімічні уміння і навички, пластику свого тіла.

Наступне завдання – інтонаційні етюди.

Для розвитку дихання:

«Забий м'яч у ворота». Запропонуйте дитині подути на ватний м'ячик (кульку) так, щоб він закотився у ворота (їх можна зробити з дроту, або намалювати). Повітряний струмінь повинен бути плавним, повільним, безперервним.

«Здуй сніжинку». На кінчик носа покласти шматочок паперу або вати. Відкрити рот, широкий язик покласти на верхню губу, бокові краї язика притиснуті. Повітряний струмінь виходить по середині язика. Дитина повинна сильно подути так, щоб «сніжинка» полетіла вгору.

Для розвитку голосу (усі звуконаслідування слід вимовляти на одному видиху): «Аня співає пісеньку»: а-а-а, а-а-а. «Гуде потяг»: у-у-у, у-у-у. «Болить зуб»: о-о-о, о-о-о. «Заблукали в лісі»: ау-ау-ау-ау. «Малюк плаче»: уа-уа-уа-уа. «Пісенька водички»: с-с-с-с. «Пісенька комарика»: з-з-з-з. «Гріємо ручки»: х-х-х-х. «Кулька здувається»: ш-ш-ш-ш. «Жук дзижчить»: ж-ж-ж-ж. «Зозуля кує»: ку-ку, ку-ку.

Наступні завдання: вірші-діалоги, художньо-дидактичні ігри та вправи. Цей вид роботи був цікавим для дітей через те, що вони могли проявити своє уміння виразного читання, мімікою і жестами передати ставлення до героя твору, образ якого вони втілюють. Особливостями сприйняття

театралізованої дії дітьми старшого дошкільного віку стали відкритий контакт і обмін почуттями з героями, потреба індивідуального самовираження тощо.

На основі діагностування було виявлено три рівні сформованості глядацької і виконавської культур у дітей старшого дошкільного віку в театралізованій діяльності.

Високий рівень (3 б.) – дитина виявляє виражену зацікавленість до театралізованої діяльності; уміє «входити в образ» і «утримувати» його впродовж певного часу; точно передає характерні особливості будь-якого художнього образу; здатна емоційно переживати: проявляє радість, засмучення, здивування, співпереживання, дає оцінку подіям; виражає емоції у творчій діяльності; вміє спілкуватись, адекватно поводитись і реагувати на ситуацію; активно включається в театралізовану діяльність завдяки певним умінням і навичкам, відповідно реагує на завдання.

Середній рівень (2 б.) – дитина «входить в образ» і «утримує» його за допомогою вихователя впродовж певного часу; точно передає характерні особливості будь-якого художнього образу; дитина виявляє зацікавленість до завдань, але ініціатива відсутня; після додаткового запитання починає виконувати завдання; дитина входить у завдання; проявляє при цьому окремі емоційні стани: радість, засмучення, здивування, співпереживання у міру виконання завдань або не завжди дає правильну оцінку подіям; дитина рідко спілкується, відповідно поводитьься та реагує на ситуацію; періодично включається в театралізовану діяльність; завдяки частковим навичкам адекватно реагує на зміст завдання.

Низький рівень (1 б.): дитина не виражає зацікавленості до театралізованої діяльності; їй важко «увійти в образ» і «утримувати» його впродовж певного часу; не може точно передати характерні особливості будь-якого художнього образу; дитина інколи здатна емоційно співпереживати; може проявляти окремі емоційні стани, наслідуючи іншим дітям; не вміє спілкуватися, адекватно поводитись і реагувати на ситуацію;

включається в театралізовану діяльність за пропозицією вихователя; завдяки окремим умінням і навичкам інколи реагує на зміст завдання.

Проаналізуємо виконання кожного із завдань дошкільнятами. При виконанні завдання з розігрування імпровізованих пантомімічних етюдів вагома більшість дошкільнят не можуть точно передавати характерні особливості зазначеного у завданні художнього образу, не можуть добирати власні виразні жести і самостійно виконувати пантоміміку. Результати представлено в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1.

Результати розігрування імпровізованих пантомімічних етюдів

Рівень	Кількість	%
Високий	5	33
Середній	8	53
Низький	2	14

Наступним завданням було виконання інтонаційних етюдів. Не у всіх дітей сформовані уміння розуміти та емоційно висловлювати різні стани за допомогою інтонації. Результати представлено в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2.

Результати виконання інтонаційних етюдів

Рівень	Кількість	%
Високий	2	10
Середній	6	40
Низький	7	50

Для виявлення сформованості уміння передавати характерні особливості будь-якого художнього образу та усвідомлення прояву власних виконавчих дій дошкільнята виконували вірші-діалоги. Результати представлено в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Рівень	Кількість	%
Високий	5	36
Середній	9	57
Низький	1	7

Результати діагностики рівня сформованості глядацької і виконавської культур у дітей старшого дошкільного віку в театралізованій діяльності представлено в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4.

Результати діагностики рівня сформованості глядацької і виконавської культур у дітей старшого дошкільного віку в театралізованій діяльності

№ з/п	ІІ	Пантомімічні етюди	Інтонаційні етюди	Вірші-діалоги	Висновки
-------	----	--------------------	-------------------	---------------	----------

Продовження таблиці 3.4.

1	Агнія Д.	3	3	3	Високий рівень
2	Богдан П.	2	3	3	Високий рівень
3	Катерина Г.	1	2	2	Середній рівень
4	Аліна Л.	2	3	2	Середній рівень
5	Ельвіра Н.	2	2	2	Середній рівень
6	Даніїл Б.	3	2	3	Високий рівень
7	Дар'я Г.	2	2	1	Середній рівень
8	Єгор Д.	2	2	2	Середній рівень
9	Тимур В.	1	2	2	Середній рівень
10	Емілія А.	2	1	2	Середній рівень
11	Варвара М.	3	3	2	Високий рівень
12	Олександр С.	1	2	1	Низький рівень
13	Нелюфер Б.	1	1	1	Низький рівень
14	Артур Б.	2	2	2	Середній рівень
15	Олександр К.	3	2	3	Високий рівень

Отримані дані дають змогу стверджувати, що в групі наявні діти з різним рівнем сформованості глядацької та виконавської культур. Результати представлено в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5.

Рівні сформованості глядацької та виконавської культур

Рівні	Високий		Середній		Низький	
	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%
Група	5	33	8	53	2	14

Рівні сформованості глядацької та виконавської культур у дітей старшого дошкільного віку в театралізованій діяльності

За результатами попередньої діагностики 33% дітей (5 осіб) мають високий рівень сформованості глядацької та виконавської культур. Вони виявляють виражену зацікавленість до театралізованої діяльності; уміють «входити в образ» і «утримувати» його впродовж певного часу; точно передають характерні особливості будь-якого художнього образу; здатні емоційно переживати: проявляють радість, засмучення, здивування, співпереживання, дають оцінку подіям; виражають емоції у творчій діяльності; вміють спілкуватись, адекватно поводитись і реагувати на ситуацію; активно включаються в театралізовану діяльність завдяки певним умінням і навичкам, відповідно реагують на завдання.

53% вихованців (8 осіб) підчас дослідження продемонстрували середній рівень сформованості глядацької та виконавської культур. Вони «входять в образ» і «утримують» його за допомогою вихователя впродовж певного часу; точно передають характерні особливості будь-якого художнього образу; діти виявляють зацікавленість до завдань, але ініціатива відсутня; після додаткового запитання починають виконувати завдання; входять у завдання; проявляють при цьому окремі емоційні стани: радість, засмучення, здивування, співпереживання у міру виконання завдань або не завжди дають правильну оцінку подіям; рідко спілкуються, відповідно

поводяться та реагують на ситуацію; періодично включаються в театралізовану діяльність; завдяки частковим навичкам адекватно реагують на зміст завдання.

14% (2 особи) мають за результатами діагностування низький рівень сформованості глядацької та виконавської культур. Вони не виражають зацікавленості до театралізованої діяльності; їм важко «увійти в образ» і «утримувати» його впродовж певного часу; не можуть точно передати характерні особливості будь-якого художнього образу; інколи здатні емоційно співпереживати; можуть проявляти окремі емоційні стани, наслідуючи іншим дітям; не вміють спілкуватися, адекватно поводитись і реагувати на ситуацію; включаються в театралізовану діяльність за пропозицією вихователя; завдяки окремим умінням і навичкам інколи реагують на зміст завдання.

Дослідження дало змогу зробити висновок, що значна частина дітей старшого дошкільного віку мають високий і середній рівень сформованості глядацької та виконавської культур. Але при цьому певні труднощі при виконанні інтонаційних етюдів, пантомімічних вправ.

На формувальному етапі експерименту в освітньо-виховний процес вводиться якийсь новий фактор, тобто змінюється зміст, організація, форми, засоби і методи діяльності педагогів і дітей та визначається ефективність його застосування. Нами на цьому етапі було передбачено спостереження за дітьми старшого дошкільного віку під час театралізованої діяльності в ЗДО з метою підвищення рівня сформованості глядацької і виконавської культур за допомогою пантомімічних та інтонаційних етюдів, віршів-діалогів, художньо-дидактичних ігор та вправ. І ця робота тривала з початку вересня до кінця листопада 2023 року.

Нами було проведено всього 10 занять з дітьми старшого дошкільного віку. Заняття проводилися в груповій формі один раз на тиждень тривалістю 30-40 хвилин.

Організуючи процес, ми враховували поради І. Кондратець щодо умов формування глядацької культури дітей дошкільного віку:

- «створення відповідного мистецького простору;
- забезпечення естетико-педагогічного контенту (якість, доступність, відповідність віку, гуманно-духовний зміст вистав);
- забезпечення сприятливої психологічної атмосфери (налаштування на перегляд; пояснення незрозумілого; обговорення побаченого, здійснення рефлексії, забезпечення зворотного зв'язку, розставлення акцентів)» [Кондратець, 2021] та виконавської культури дітей, що передбачає:

- «уміння входити в образ і утримувати його впродовж певного часу;
- уміння передавати характерні особливості художнього образу;
- усвідомлення власних дій та емоцій;
- здатність переносити набуті уявлення в самостійну ігрову діяльність;
- інтерес до театру як виду мистецтва»;
- усвідомлення змісту вистави, ідеї, художніх образів літературних творів;
- готовність творити в групі» [Кондратець, 2021].

При формуванні глядацької та виконавської культур на формувальному етапі нами було використано такі методи:

1. Наочні (зразки, навчальний ілюстративний матеріал).
2. Словесні: запитання, пояснення, оцінка педагога.
3. Практичні: вправи, ігри тощо.

Для проведення формувального етапу нами було розроблено експериментальну методичку, яка відповідає теоретичним засадам нашої роботи. Сутність її полягає у використанні сучасних методів і прийомів під час роботи з формування глядацької та виконавської культур у дітей старшого дошкільного віку.

Зокрема, з метою активізації такої діяльності нами було проведено 10 групових занять. Базою для складання даної серії занять була оновлена освітня програма «Дитина – 2020», за якою працюють у комунальному

закладі дошкільної освіти комбінованого типу ясла-садок № 34 «Дельфінятко» Ізмаїльської міської ради Ізмаїльського району Одеської області. Орієнтовна тематика творів і видів роботи, зазначених в програмі, диференціюється за двома напрямками: спрямовані на формування глядацької культури дітей (малі культурні форми; українські народні та авторські казки, казки народів світу, вірші) та спрямовані на формування виконавської культури дітей (пантомімічні етюди – художній образ створюється за допомогою жестів, міміки, пластики тіла); інтонаційні етюди (вправи для розвитку акторської майстерності – відпрацювання мелодики мовлення, ритму, темпу, наголосу); інсценування літературних творів (пріоритет – не відтворення тексту, а проживання образів за допомогою театралізації), інсценування віршів-діалогів, казок, оповідань.

Отже, під час роботи з формування глядацької та виконавської культур у дітей старшого дошкільного віку ми використовували методи та прийоми: метод «Кластер», інтерактивний прийом «Мікрофон», пантомімічні та інтонаційні етюди, вірші-діалоги, художньо-дидактичні ігри та вправи як ефективний засіб у формуванні глядацької і виконавської культури дітей старшого дошкільного віку.

Розглянемо деякі приклади використання зазначених вище методів та прийомів для досягнення мети експерименту.

Метод «Кластер» («Грунування») – асоціативний куш – інтерактивна вправа, яка базується на пошуку дітьми асоціацій за певною темою, що спонукає вихованців думати вільно та відкрито. Він призначений для стимулювання мислення дошкільників під час, наприклад, виконання пантомімічних етюдів.

Прийом «Мікрофон» під час театралізованої діяльності надає можливість сказати щось кожній дитині, коли вона висловлює свою думку або відповідає на запитання вихователя, або виконує вірш-діалог.

Цінність театралізованої діяльності дітей полягає в тому, що вони можуть імпровізувати, максимально саморозгортаються під час створення

сценічних образів, отримують максимальне задоволення під час підготовки вистави, розвивають свою уяву, що є психологічною основою сценічної гри, експериментують з власними почуттями, досліджують та вільно виражають їх, переживають цілу палітру вражень та емоцій, коли займаються спільною творчою справою та ін.

Зміст роботи з формування глядацької та виконавської культур у дітей старшого дошкільного віку в театралізованій діяльності:

Пантомімічні етюди

«Котик і клубок»

Мета: етюд для вираження емоцій.

Котик побачив клубочок, що викотився з кошика. Він штовхнув його лапкою. Клубочок покотився, котик здивувався, побіг за клубочком і дуже зрадів. Весело гратися з клубочком.

«Сміливе козеня»

Мета: етюд для відображення позитивних рис характеру.

Козенятко любить стояти на горбочку і голосно співати пісні. Воно не боїться, що його може почути сірий вовк.

Виразна поза: положення стоячи, одна нога поперед другої, руки закладені за спину, підборіддя підняте.

Міміка: впевнений погляд.

«Боязке курча»

Мета: етюд для відображення рис характеру.

Курчатко вперше вийшло у двір, воно боїться. Йому здається, що його от-от скривдить цуценя.

Виразна поза: сидючи на кінчику стільця дуже прямо, лікті притиснуті до тіла, долоні лежать на колінах, голова опущена.

«Злий пес»

Мета: етюд для вираження гніву.

Дитина гуляє. Повз неї на повідку проходить собака, він гавкає на дитину і намагається, натягуючи повідок, дістатися її ніг. Дитина дуже налякана.

Виразна поза: голова нахилена вперед і втягнена у піднятті плечі, ноги прямі, руки звисають вздовж тіла.

Інтонаційні етюди

Вправи для розвитку голосу (усі звуконаслідування слід вимовляти на одному видиху); для розвитку артикуляції (виконуються щодня); вправи для відпрацювання чіткої дикції, тренування дихання і голосу (Додаток А).

Вірші-діалоги

Вірш-діалог – це відображення у віршованій формі розмови двох осіб (людей, тварин чи інших об'єктів).

Багато народних забавлянок та поспівок є саме віршами-діалогами, тому що така форма викладу матеріалу зрозуміла, цікава та доступна дітям. Серед авторських віршів теж дуже багато віршів-діалогів. Такі вірші легко вчити напам'ять. Їх можна інсценувати (Додаток Б).

Драматизація казки «Ріпка» на новий лад»

Мета: продовжувати розвиток у дітей інтересу до театралізованої гри, стимулювати бажання брати участь у спільній дії; удосконалювати вміння передавати різні емоційні стани й характери героїв за казкою, добирати музичні характеристики для створення образів персонажів, узгоджувати свої дії з діями партнерів; розвивати мовлення й уміння будувати діалог; продовжувати роботу над інтонаційною виразністю мовлення; викликати бажання грати на дитячих музичних інструментах; виховувати у дітей патріотичні почуття, дружні стосунки, бажання допомагати один одному. Матеріал: засоби ІКТ, декорації, дитячі музичні інструменти, шапки-наголівники до казки. Музична зала оформлена відповідною декорацією (Додаток В).

Після закінчення формувального результату експерименту для надання певної оцінки ми провели контрольне обстеження, під час якого

повторювалися завдання констатувального етапу, щоб перевірити, чи підвищився рівень сформованості глядацької та виконавської культур у дітей старшого дошкільного віку за допомогою різноманітних методів та прийомів театралізованої діяльності.

Під час проведення повторного діагностування ми помітили позитивну динаміку щодо формування глядацької та виконавської культур у дітей старшого дошкільного віку в театралізованій діяльності. Значна кількість дітей (9 осіб) із задоволенням, творчим підходом і розумінням виконала усі запропоновані завдання, що на 27% більше, ніж на констатувальному етапі експерименту. Шість вихованців виконали завдання, але не проявили самостійність, були «зажатими», не розкрили свій творчий потенціал.

При виконанні пантомімічних етюдів діти із задоволенням демонстрували можливості своєї міміки, рухи, намагаючись повторити рухи тварин та передати свої емоції глядачам. Окрім цього, Агнія Д., Богдан П., Данііл Б. виявили свій творчий підхід до завдання і, фантазуючи, продовжили виконання етюдів. Результати виконання цих етюдів представлені в таблиці 3.1.

Таблиця 3.6.

Рівень виконання пантомімічних етюдів

Рівень	Констатувальний етап	Контрольний етап
Високий	33%	60%
Середній	53%	40%
Низький	14%	0%

Наступним завданням стало виконання інтонаційних етюдів. При виконанні цього завдання діти показали значно кращі результати, ніж були на діагностувальному етапі експерименту. У них покращилась виконавська майстерність, діти стали більш чітко та правильно вимовляти звуки, слова, фрази. Вони оволоділи мистецтвом інтонування свого мовлення. При виконанні цього завдання більша частина групи досягла високих результатів,

оскільки їх вимова та інтонація не потребували значного втручання вихователя з метою виправлення мовлення. У результаті проведеного завдання 10 осіб отримали високий рівень, 4 особи – середній, 1 особа – низький. Результати виконання цієї вправи представлені в таблиці 3.2.

Таблиця 3.7.

Результати виконання інтонаційних етюдів

Рівень	Констатувальний етап	Контрольний етап
Високий	10%	66%
Середній	40%	27%
Низький	50%	7%

Для контрольного обстеження виконавської культури дошкільнята повторно виконували вірші-діалоги. Діти змогли проявити свою акторську майстерність, продемонструвати виразність мовлення та інтонаційне забарвлення мовлення. Результати виконання завдання з виконання віршів-діалогів представлено в таблиці 3.3.

Таблиця 3.8.

Рівень	Констатувальний етап	Контрольний етап
Високий	36%	60%
Середній	57%	40%
Низький	7%	0%

Наступним завданням стала драматизація казки «Ріпка» на новий лад». Діти із задоволенням брали участь у виставі, проявляючи глядацьку та виконавську культуру. При виконанні цього завдання було продемонстровано значне поліпшення. Більша частина групи продемонструвала високий та середній рівень (60% і 40% відповідно). Низького рівня не зафіксовано. А допомогли дошкільникам пантомімічні та інтонаційні етюди, в яких вони брали участь раніше.

Зіставлення отриманих результатів досліджень за двома етапами (констатувальний і контрольний) дало змогу зробити висновок, що рівень

глядацької і виконавської культур у дітей старшого дошкільного віку в театралізованій діяльності значно підвищився.

Контроль етап продемонстрував, що діти вже мають високий та середній рівень глядацької і виконавської культур. Дітей з низьким рівнем не виявлено.

Результати дослідження, представлені на рис. 3.1., свідчать про ефективність запропонованої експериментальної методики.

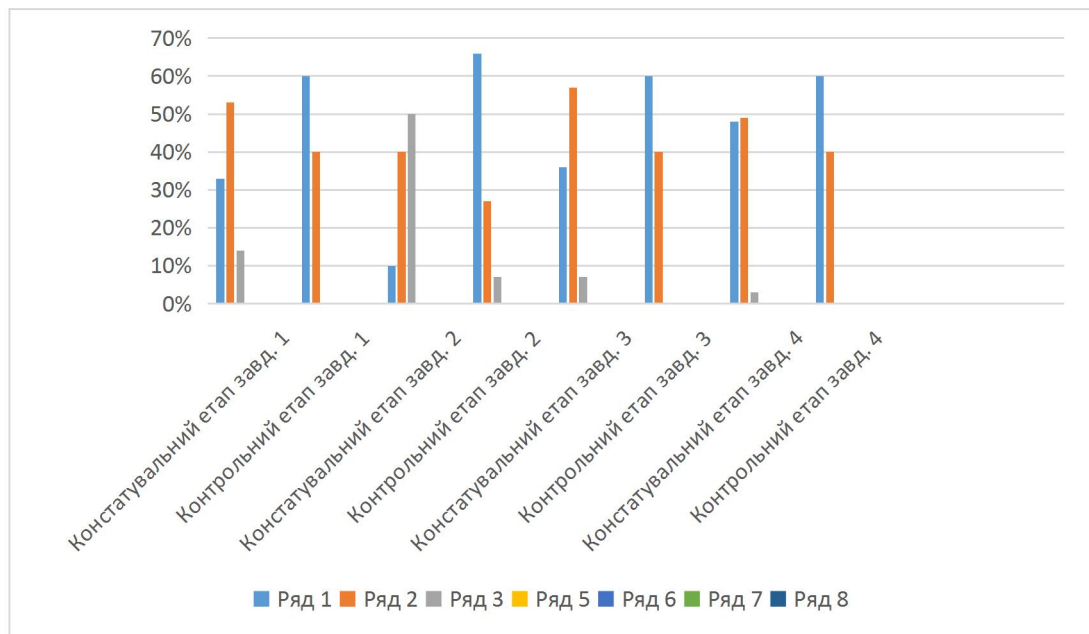

Рис. 3.2. Ефективність запропонованої експериментальної методики

Отже, під час контрольного експерименту виявлено динаміку зростання показників рівня формування глядацької та виконавської культур у дітей старшого дошкільного віку в театральній діяльності в порівнянні з показниками констатувального етапу. Так, були зафіксовані лише високий (60%) та середній (40%) рівні, низького рівня не виявлено. Отже, ми можемо зробити висновок, що запропонована методика сприяє досягненню позитивних результатів у формуванні глядацької та виконавської культури у дітей старшого дошкільного віку в театральній діяльності.

Висновки до розділу 3

Експериментальна перевірка ефективності програми для формування глядацької та виконавської культур у дітей старшого дошкільного віку в театралізованій діяльності проводилася в три етапи: констатувальний,

формувальний та контрольний на базі Комунального закладу дошкільної освіти комбінованого типу ясла-садок № 34 «Дельфінятко» Ізмаїльської міської ради Ізмаїльського району Одеської області у старшій групі № 2, в якій взяли участь 15 дітей старшого дошкільного віку.

Констатувальний експеримент дав змогу зробити висновок, що значна частина дошкільнят має середній та низький рівні глядацької та виконавської культур. Було виявлено певні помилки при виконанні інтонаційних етюдів, що слугувало поштовхом для подальшої роботи.

Під час формувального етапу експериментальної перевірки була розроблена та реалізована програма з формування глядацької та виконавської культур у дітей старшого дошкільного віку в театралізованій діяльності. Тематика такого виду діяльності відповідала змісту оновленої програми «Дитина». Під час впровадження театралізованої діяльності ми використовували сучасні методи і прийоми, що зробило такий вид діяльності більш ефективним і цікавим.

Під час контрольного експерименту була виявлена значна динаміка показників рівня сформованості глядацької та виконавської культур у дітей старшого дошкільного віку в театралізованій діяльності в порівнянні з показниками констатувального етапу. Так, були зафіксовані лише середній (40%) та високий (60%) рівні. Отже, запропонована методика сприяє досягненню позитивних результатів у формуванні глядацької та виконавської культур у дітей старшого дошкільного віку в театралізованій діяльності.

ВИСНОВКИ

Театр – один із найдемократичних видів мистецтва для дітей, він дозволяє розв'язати безліч актуальних проблем сучасної педагогіки і психології, пов'язаних з художньою освітою та вихованням дітей; формуванням естетичного смаку; моральним вихованням; розвитком комунікативних якостей особистості; вихованням волі, розвитком пам'яті, уяви, ініціативності, фантазії, мовлення; створенням позитивного емоційного настрою, зняттям напруження, вирішенням конфліктних ситуацій через гру; формуванням глядацької і виконавської культур.

Розвиток культури – важлива складова особистого зростання дитини. Особливо важливими орієнтирами для педагога є показники розвитку дітей у дошкільному віці.

Зокрема про мистецьку активність як важливу складову особистісної культури дошкільника можна говорити за умов, якщо дитина виявляє активність в атмосфері театралізованої діяльності; вміє співпрацювати з дітьми і дорослими в процесі; співвідносить індивідуальне театральне виконання з виконанням інших; радіє з власних і спільних театральних успіхів; дістає задоволення від спілкування з театром, від спільного переживання з іншими дітьми та дорослими культурно-мистецьких подій.

У кваліфікаційній роботі ми визначили особливості організації театралізованої діяльності в закладі дошкільної освіти, наголосили на особливостях організації театральномистецького розвивального середовища в закладі дошкільної освіти, окреслили сучасні форми, методи і прийоми для формування у дітей дошкільного віку глядацької і виконавської культури в театралізованій діяльності.

Експериментальна перевірка ефективності програми для формування глядацької та виконавської культур у дітей старшого дошкільного віку в театралізованій діяльності проводилася в три етапи: констатувальний, формувальний та контрольний на базі Комунального закладу дошкільної освіти комбінованого типу ясла-садок № 34 «Дельфінятко» Ізмаїльської

міської ради Ізмаїльського району Одеської області у старшій групі № 2, в якій взяли участь 15 дітей старшого дошкільного віку.

Констатувальний експеримент дав змогу зробити висновок, що значна частина дошкільнят має середній та низький рівні глядацької та виконавської культур. Було виявлено певні помилки при виконанні інтонаційних етюдів, що слугувало поштовхом для подальшої роботи.

Під час формувального етапу експериментальної перевірки була розроблена та реалізована програма з формування глядацької та виконавської культур у дітей старшого дошкільного віку в театралізованій діяльності. Тематика такого виду діяльності відповідала змісту оновленої програми «Дитина». Під час впровадження театралізованої діяльності ми використовували сучасні методи і прийоми, що зробило такий вид діяльності більш ефективним і цікавим.

Під час контрольного експерименту була виявлена значна динаміка показників рівня сформованості глядацької та виконавської культур у дітей старшого дошкільного віку в театралізованій діяльності в порівнянні з показниками констатувального етапу. Так, були зафіксовані лише середній (40%) та високий (60%) рівні. Отже, запропонована методика сприяє досягненню позитивних результатів у формуванні глядацької та виконавської культур у дітей старшого дошкільного віку в театралізованій діяльності.

Отже, гіпотеза нашого дослідження експериментально підтверджена.

Ми можемо стверджувати, що мету кваліфікаційного дослідження досягнуто, гіпотезу підтверджено, а завдання виконано, отож, дослідження завершене.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексеєнко-Лемовська Л.В. Розвиток творчості в дітей середнього дошкільного віку в театральній-ігровій діяльності. *Дошкільна освіта*. 2008. N1(19). С. 33-36.
2. Артемова Л. В. Театр і гра. Київ, 2002.
3. Бабій Д., Федорук Н. Впровадження інтегрованого підходу до театралізованої діяльності дітей молодшого дошкільного віку. *Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (VII школа методичного досвіду): матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 21-22 листопада 2018 року*. Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2018. С. 144-147
4. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф., д-р пед. наук; Авт. кол-в: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богінч О. Л., Гавриш Н. В., Долинна О. П., Ільченко Т. С., Коваленко О. В., Лисенко Г. М., Машовець М. А., Низковська О. В., Панасюк Т. В., Піроженко Т. О., Поніманська Т. І., Сідельнікова О. Д., Шевчук А. С., Якименко Л. Ю. Київ: Видавництво, 2012. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS18297>
5. Беленька Г. В., Половіна О. А., Кондартець І. В. Програма «Дитина»: нові підходи й змістові акценти в дошкільній освіті. *Дошкільне виховання*. 2021 № 1. С.14-17.
6. Бирладян І. А. Деякі особливості організації театральній-мистецького розвивального середовища в закладі дошкільної освіти. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох»*: Зб. наук. праць. Переяслав, 2023. Вип. 93.158 с. С. 60-62. URL:
7. Біла І. Психологія дитячої творчості. Київ: Фенікс, 2014. 137 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32309053.pdf>
8. Білан О. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкільня». Тернопіль: Мандрівець, 2012. 264 с.

9. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2008. 408 с.

10. Богуш А., Гавриш Н., Котик Т. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах. Підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2006. 304 с. URL: <https://ru.scribd.com/document/628003057/bogush-a-gavrish-n-kotik-t-metodika-organizacii-hudozhnomovl>; [file:///C:/Users/Admin/Downloads/znpkp_sp_2011_17\(1\)_7.pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/znpkp_sp_2011_17(1)_7.pdf)

11. Бусел Т. В. Великий тлумачний словник сучасної української мови. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2012. 1440 с.

12. Волкова В. А., Чесняк Т. О. (2015) Роль театралізованої діяльності у розвитку творчих здібностей старших дошкільників. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. пр., 43 (96). С. 82-91.

13. Гаврилюк С. М. Художній розвиток дітей 5-7 років засобами театралізованої діяльності в умовах навчально-виховного комплексу «Дошкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад»: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Миколаїв, 2010. 21 с.

14. Демченко Ю., Довгополова М. Формування логіко-математичної компетентності у дітей дошкільного віку. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/01000gfh-3747.docx.html>

15. Державний стандарт дошкільної освіти. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Vazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf. – 12.01.2021р. – 38с.

16. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В.О. Огнев'юк; авт.кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, В.М. Вертугіна [та ін.]; наук.ред. Г.В. Беленька; Київ.ун-т ім. Б.Грінченка. – К.:ун-т ім.Б.Грінченка, 2020. 440с.

17. Дронова О. О. Педагогічні умови розвитку образо-створення в процесі художньо-естетичного самовираження дітей 5–6 років. URL: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bernatova8/subor/Dronova.pdf>
18. Дронова О. О., Нестерова Е. О. Інтеграція науки з мистецтвом у педагогічній технології художньо-естетичного розвитку дошкільників. *Молодий вчений*. 2017. № 10.1(50.1). С. 26–29.
19. Запольська І. Центр театру для дітей та юнацтва ASSITEJ Ukraine – простір формування цінностей. URL: https://lb.ua/blog/iryna_zapolska/482248_tsentr_teatru_ditey_yunatstva.html
20. Запорожець О. Основи дошкільної педагогіки / під ред. Т. Маркової, О. Запорожця. Київ: Освіта, 2006. 430 с. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/11866/3/MP%20Кравченко.pdf>
21. Зозуля А. В. Театралізована діяльність як засіб мовленнєвого розвитку дошкільників. *Наукові записки* [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Психолого-педагогічні науки. 2015. № 4. С. 151-157. URL: <http://nbuv.gov.ua>
22. Кардаш І. М. Театралізовані ігри як засіб формування творчої особистості дитини дошкільного віку. *Наука і освіта*. 2014. № 10. С. 77-81. <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/6722/1/Kardash.pdf>
23. Кондратець І. Ласкаво просимо до театру! Палітра педагога. 2021. № 2. С. 3-9. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/36367/1/I_Kondratets_ODiTM_2021.pdf
24. Кондратець І., Довбня С., Топалова М. Формування глядацької та виконавської культур у дітей старшого дошкільного віку: змістовий контекст театрального образотворення. *Педагогіка і психологія постмодернізму: цінності, компетентності, діджиталізація*: колективна монографія / за наук. ред. проф. Цветкової Ганни. Aerzen : Heilberg IT Solutions UG (haftungsbeschränkt) InterGING Verlag, 2021. С. 255-277. URL:

https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/40113/1/Inna%20Kondratets_Sopfiia%20Dobnia_Topalova%20Mariya_monograph_2021.pdf

25. Кононко О. Оновлена програма «Я у Світі». URL: <https://www.pedrada.com.ua/article/2650-onovlena-programa-ya-u-svt>

26. Крисаченко В. С. Екологічна культура: теорія і практика: навчальний посібник. К., Заповіт, 1996, 352 с. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/11866/3/MP%20Кравченко.pdf>

27. Крутій К. Л. Педагогічна технологія освітньої роботи в полікультурному середовищі з дітьми старшого дошкільного віку. *Дошкільна освіта*. 2007. № 4. С. 4-20.

28. Крутій К. Л., Фунтікова О. О. Дошкільна освіта: словник-довідник: понад 1000 термінів, понять та назв. Запоріжжя: ТОВ «ЛПІС» ЛТД, 2010. 324 с.

29. Кучеренко Ж. Емоційний інтелект дошкільників: шляхи розвитку. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2016. № 7. С. 54–59.

30. Любчак Л. В. Підготовка майбутніх вихователів до організації театралізованої діяльності дітей дошкільного віку. Освітній дискурс. Гуманітарні науки. 2018. URL: irbis-nbuv.gov.ua

31. Ляховець О. Театралізована діяльність у дітей дошкільного віку. URL: <https://bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2019/02/Олеся-Ляховець.pdf>

32. Масол Л. М. Навчально-методичний посібник «Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Мистецтво». Київ: Генеза, 2020. 160 с. URL: https://www.geneza.ua/sites/default/files/ebooks/Масол_НУШМист_Метод_3.Укр_%28083-20%29_V.indd_.pdf

33. Матеріал для занять. Вірші-діалоги URL: <https://vseosvita.ua/library/material-dla-zanat-virsi-dialogi-293852.html>

34. Меленець Л. І. Відкриваємо мистецтво в собі. *Дитячий садок*. 2009. № 8. С. 8-9.

35. Мельник О. Організація театралізованої діяльності дітей старшого дошкільного віку як один із шляхів ефективного використання мистецтва в освітній роботі закладів дошкільної освіти. *Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (VIII школа методичного досвіду)* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 24-25 листопада 2020 року / ред. кол.: Л. С. Бровчак, Л. В. Старовойт; рец.: Т. П. Зузяк, Т. І. Сідлецька; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця : ФОП Корзун Д. Ю., 2020. С. 133-137.

36. Олійник О. М. Театрально-ігрова діяльність в умовах дошкільного навчального закладу : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський: Волощук В. О., 2017. 163 с. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/bitstream/handle/123456789/1632/Oliinyk-O.M.-Teatralno-ihrova-diialnist-v-umovakh-doshkilnoho-navchalnoho-zakladu.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

37. Падалка Г. М. Музична педагогіка: курс лекцій з актуальних проблем викладання музичних дисциплін у системі педагогічної освіти / за ред. В . Г. Бутенка. Херсон: ХДПІ, 1995. 104 с. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/11866/3/MP%20Кравченко.pdf>

38. Писарчук О. Т. Особливості формування предметно-розвивального середовища дошкільного навчального закладу. *Наукові записки [Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка]. Серія : Педагогіка. 2014. № 4. С. 9-17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPU_ped_2014_4_4*

39. Піроженко Т. О. Компетентність – ключова категорія оцінки якості результату освіти. URL: <https://ezavdnz.mcfp.ua/8683472>

40. Половіна О. Дитина у світі мистецтва. Впроваджуємо Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). *Дошкільне виховання. 2021. № 2. С. 3-8. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/2021/02/22/Dytyna%20u%20sviti%20mystetstva.pdf>*

41. Половіна О. Як сформувати мистецько-творчу компетентність у дітей? URL: <https://www.pedrada.com.ua/article/2951-yak-sformuvati-mistetsko-tvorchu-kompetentnst-u-dtey>
42. Половіна О. А. Особливості змісту освітнього напрямку «Дитина у світі мистецтва». Державний стандарт дошкільної освіти: особливості впровадження. Видавництво «Ранок». Харків, 2021. С. 45-50.
43. Половіна О. А. Як побачити красу, або Ознайомлюємо дітей зі світом мистецтва. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2021. № 4. С. 4-9.
44. Половіна О. А. Дитина у світі мистецтва. *Дошкільне виховання*. 2021. № 2. С.3-8.
45. Половіна О. А., Кондратець І. В. Формування мистецької компетентності майбутніх вихователів: мотиваційна компонента. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 3 (69). С. 88-92.
46. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: «Академвидав», 2006. 456 с. URL: [https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/11866/3/MP%](https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/11866/3/MP%20118663.pdf)
47. Про дошкільну освіту. Положення про заклад дошкільної освіти. Постанова Кабінету міністрів України 27.01.2021 № 86. URL: <http://kost.osv.org.ua/news/1613376340/>
48. Психогімнастика для дітей дошкільного віку: практичні вправи. URL: vseosvita.ua/library/psihogimnastika-dla-ditej-doskilnogo-viku-prakticni-vpravi-114414.html
49. Резніченко І. Особливості створення розвивального життєвого простору для дітей старшого дошкільного віку в умовах ДНЗ. *Обов'язкова освіта дітей старшого дошкільного віку: форми здобуття, організація, зміст роботи*: зб. метод. матеріалів. Тернопіль: Мандрівець, 2011. С. 22–36.
50. Руденко Ю. А. Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку в театральномистецькому середовищі. *Наукові інновації та передові*

технології. 2022. № 6(8). (Серія «Державне управління», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»). С. 259-266. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/1697/1695>

51. Русова С. Розвиток мови дитини. Київ: Освіта, 1996. С. 113 –115.

52. Середовище, що належить дітям: poradnik для педагогів закладів дошкільної освіти / Упорядковано: Наталія Софій, Юлія Найда. Київ, 2019. 68 с. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/media/4726/file>

53. Скоморовська І. Розвиток творчості дошкільників у різних видах образотворчої діяльності. *Гірська школа Українських Карпат*. 2019. № 21. С. 103–107.

54. Словник базових понять з курсу «Педагогіка»: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів: вид. 2-ге, доп. і перероб. / Укладач О.Є. Антонова. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2014. 100 с. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/12633/1/СЛОВНИК%20БАЗОВИХ%20ПОНЯТЬ%20Антонова.pdf>

55. Смолюк С. В. Створення розвивального освітнього середовища в умовах закладу дошкільної освіти. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 14. Т.2. 2019. С. 188-191.

56. Сухорукова Г. Дитяче експериментування як засіб розвитку творчості в образотворчій діяльності. URL: <https://ird.npu.edu.ua/files/suxorykova.pdf>

57. Сучасна дошкільна освіта: актуальні проблеми, інноваційні пошуки: збірник статей ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції / за заг. ред. проф. О. Л. Кононко. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2022. 182 с. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/28322/1/Pusarchyk_Gladun_Dochkilna_osvita.pdf

58. Топалова М. Б. Театралізована діяльність як інтегратор розвитку дитячої творчості. С. 59-62. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/37139/Topalova.pdf?s>

59. Федорович А. В. Мистецько-творча компетентність дошкільника як педагогічна проблема. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/210/5827/12173-1?inline=1>
60. Формування навичок виразного читання художніх творів у дітей дошкільного віку. URL: http://osvita-mvk.if.ua/content&content_id=1368
61. Формування художньо-продуктивної компетенції дітей дошкільного віку : метод. посіб. / упоряд. Т. М. Корж, М. Д. Нельзіна, А. М. Батуринець. Біла Церква : КВНЗ КОР «Академія неперервної освіти», 2016. 113 с.
62. Шевчук А. Мистецька освіта дітей. Традиції та інновації в оновленому БКДО. *Дошкільне виховання*. 2021. № 4. С. 20-23. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/2021/04/27/Mystetska.osvita.ditey.Tradytsiyi.innovatsiyi%20.Avtorka.A.Shevchuk.27_04.pdf
63. Шевчук А. С. Дитячі розваги і свята (у схемах, таблицях, визначеннях, сценаріях): навч.-метод. посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2020. 336 с.
64. Щербина Н. Пізнавальна самостійність дітей старшого дошкільного віку як основа розвитку їх творчості в художній праці. Вісник Інституту розвитку дитини. Серія: Філософія, педагогіка, психологія : зб. наук. пр. Київ: Видавництво НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. Вип. 13. С. 121–126.
65. Ярошенко І. Драматизація казки «Ріпка» на новий лад» (для дітей старшого дошкільного віку). URL: <https://naurok.com.ua/dramatizaciya-kazki-ripka-na-noviy-lad-dlya-ditey-starshogo-doshkilnogo-viku-18973.html>
66. Anthony Esolen *Life Under Compulsion: Ten Ways to Destroy the Humanity of Your Child* Hardcover. 2015. 224 p.
67. *Third Culture Kids : The Experience of Growing Up Among Worlds: The original, classic book on TCS* By (author) David C. Pollock , By (author) Ruth E. Van Reken , By (author) Michael V. Pollock/London, United Kingdom. 2017. 480 p.

68. URL: <https://oplatforma.com.ua/article/2346-rozgrumo-etyudipantommi-z-dtmi-v-ditsadku>»

ІНТОНАЦІЙНІ ЕТЮДИ

Для розвитку дихання:

«Забий м'яч у ворота». Запропонуйте дитині подути на ватний м'ячик (кульку) так, щоб він закотився у ворота (їх можна зробити з дроту, або намалювати). Повітряний струмінь повинен бути плавним, повільним, безперервним.

«Здуй сніжинку». На кінчик носа покласти шматочок паперу або вати. Відкрити рот, широкий язик покласти на верхню губу, бокові краї язика притиснуті. Повітряний струмінь виходить по середині язика. Дитина повинна сильно подути так, щоб «сніжинка» полетіла вгору.

«Пелюстки». Покладіть на долоню справжні або вирізані з паперу невеличкі пелюстки квітки. Запропонуйте дитині подути, щоб пелюстки злетіли з вашої долоні.

«Кораблик». Налийте у миску воду. Зробіть паперовий кораблик та покладіть його на воду. Запропонуйте дитині подути на кораблик спочатку довгим струменем повітря, наче вимовляючи звук [ффффф], а потім уривчасто, наче вимовляючи звук [ф-ф-ф-ф-ф].

«Де дзвенить комарик?» Дитина, сидячи на стільці, одночасно з поворотом тулуба праворуч-ліворуч робить довгий видих на звук [з-з-з-з].

Для розвитку голосу (усі звуконаслідування слід вимовляти на одному видиху):

«Аня співає пісеньку»: а-а-а, а-а-а.

«Гуде потяг»: у-у-у, у-у-у.

«Болить зуб»: о-о-о, о-о-о.

«Заблукали в лісі»: ау-ау-ау-ау.

«Малюк плаче»: уа-уа-уа-уа.

«Пісенька водички»: с-с-с-с.

«Пісенька комарика»: з-з-з-з.

«Гріємо ручки»: х-х-х-х.

«Кулька здувається»: ш-ш-ш-ш.

«Жук дзижчить»: ж-ж-ж-ж.

«Зозуля кує»: ку-ку, ку-ку.

«Звукові доріжки» – проспівування на одному видиху голосних звуків (по одному, парою, ряду голосних). Проспівування простої мелодії (наприклад, «У лісі, лісі темному, де ходить хитрий лис, росла собі ялинонька, і зайчик з нею ріс...») на звук [м] чи [у]. Тобто, дитина робить глибокий вдих, надуває животик, а потім на плавному видиху начебто наспівує тільки мелодію пісеньки («м-м-м-м м-м-м-м...»);

Для розвитку артикуляції (щодня виконувати артикуляційні вправи):

«Усмішка-трубочка» – промовляти [і]-[у], [і]-[у]... На звук [і] розтягувати губи в усмішці, на звук [у] витягувати губи трубочкою.

«Лопатка» – рот відкритий, утримувати широкий розслаблений язик на нижній губі нерухомо 5-10 секунд.

«Смачне варення» – рот напіввідкритий, язиком облизувати верхню та нижню губи в обох напрямках по 3-5 разів. Можна облизувати «вуса» з варення, шоколаду, меду.

«Качелька» – рот напіввідкритий, язиком почергово тягнути до носа та до підборіддя 5-7 разів.

«Коник» – клацати язиком при широко відкритому роті. Нижня щелепа нерухома, покусувати зубами висунутий язик із рота.

Вправи для відпрацювання чіткої дикції, тренування дихання і голосу:

➤ промовляння наступних фраз з різною інтонацією (твердження, питання):

У саду ростуть вишні та яблуні.

У лісі живуть лисиці, вовки та ведмеді.

➤ промовляння скоромовок (чистомовок) спочатку беззвучно, потім уголос, чітко артикулюючи:

По шосе Сашко йшов,

Машу на шосе знайшов.

Біжать стежини поміж ожини,

І вже у Жені ожина в жмені.

Мішок на мішку – мішки в порошок.

Порошок, як борошно, – від борошна борошно.

Мала з села вола вела,

В село віл малу вів.

➤ промовляння наступних фраз з різною інтонацією, виділяючи окремі слова:

Мімоси Мила мамі купила.

Мімоси Мила мамі купила?

Мімоси Мила мамі купила.

Мімоси Мила мамі купила?

Мімоси Мила мамі купила.

Мімоси Мила мамі купила?

Мімоси Мила мамі купила.

Мімоси Мила мамі купила?

Мімоси Мила мамі купила!

➤ промовляння речення «Зайди до кімнати» з якнайбільшою кількістю різноманітних інтонацій;

➤ переказ казки чи оповідання з акцентом на звукові [ч] (обумовлюється будь-який звук).

ВІРШІ-ДІАЛОГИ

Кононенко Олексій

Альбатрос питав акулу
 Альбатрос питав акулу:
 – А про азбуку ти чула?
 – Азбука? – хвостом плескає, –
 Акулятко вже читає.

Євген Гуцало

Без дороги ходить дощ
 – Звідки дощ іде?
 – Із неба!
 – Де іде той дощ?
 – Де треба.
 Без дороги ходить скрізь – через поле, через ліс.
 – А чи є у нього ноги?
 – Та нащо дощеві ноги, коли ходить без дороги!

Лідія Компанієць

Вів я чорного вола –
 Прив'язати до кола.
 – А де ж той віл?
 – Комар його з'їв.
 – А де ж той комар?
 – Водичку товче.
 – А де ж та вода?
 – Молоком тече.
 – А де молоко?
 – У море влилось.
 – А море оте?
 – Вогнем зайнялось.
 – А де ж той вогонь?
 – Залив казанець.
 – А що в казанці?
 – Утопивсь брехунець!

Грицько Бойко

Вовчик та лиска
 – Де ти, лисонько, була?
 – Повертаюся з села я
 – Добре гостювалосьь?
 – Без хвоста зосталась [Матеріал для занять. Вірші-діалоги].

Тамара Коломієць

Вітрисько

- Чом, вітриську, розходився, хазяйнуєш у саду?
 - Це я в листі заблудився і дороги не знайду.
 - А навіщо трусиш сливи у некошену траву?
 - Бо удався нелінивим, без роботи не живу!
 - Ой вітриську, робиш шкоду! Угамуйся хоч на мить!
 - Краще геть піду з городу, в чистім полі буду жить! –
- Звісив з тину босі ноги, свиснув – листя полягло.
І за мить впродовж дороги покурівся за село.

ДРАМАТИЗАЦІЯ КАЗКИ «РІПКА» НА НОВИЙ ЛАД»

Музичний керівник. Це було в нас в Україні, де річки й озера сині, чиста в них вода прозора, в дно глибоке світять зорі. Це було в далекім краї... Круг поля розстелилися ліси! І ніжно так там соловей співає про рідний край, що сповнений краси!

Танок дівчаток (аудіо запис пісні Наталії Май «Наша родина».)

Музичний керівник. В одному мальовничому селі жив собі дід Панас. І була в нього дружна сімейка: баба Василина, онучка Марічка, пес Сірко, кицька Варварка та мишка Анфіска. І от якось ранньою весною пішов дід на вулицю, де грали музики.

Оркестр ДМІ виконує українську народну жартівливу мелодію «Женчичок-бренчичок». Виходить дід. Виконує таночок.

Дід.

Ох і славний я козак! Я не знаю слова «страх»!

В мене серце – як кришталь, дух у мене – немов сталь.

Я люблю свій рідний край, люблю Україну!

Її лани, зелений гай, в саду – рясну калину!

Музичний керівник. Та й пішов дід на грядки. Взяв лопату, скопав город та й посадив ріпку. (Дід виконує відповідні рухи). Росла-росла ріпка, та й виросла.

Виходить дівчинка-Ріпка, потягується до сонечка. Виконує танок (аудіо запис української народної пісні «Ой, Марічко!»).

Музичний керівник. Тягне дід ріпку, не витягне.

Дід.

Ой, бабуню, де ти? Де? Скільки ще чекать тебе?

Виходить баба. Співає пісню «Щедрий урожай» (автор невідомий).

Дід з бабою намагаються витягнути ріпку.

Музичний керівник. Ось уже удвох тягнуть ріпку! Тягнуть-тягнуть, та ніяк не витягнуть!

Баба.

Гарна ріпка уродила, Що не витягнем ніяк! Де ж твоя поділась сила? (Звертається до діда) Чуєш, славний мій козак?

Дід стурбовано чує потилицю.

Музичний керівник. Що ж робити бабусі з дідусем? Кличуть вони онучку Марічку.

Виходить онучка. Виконує танок (українська народна мелодія «Господарочка»).

Онучка. Українка я маленька, Так мене назвала ненька. Щиро я свій рід кохаю, Роду іншого не знаю! Так завжди я буду жити, Рідний край буду любити, Діду й бабі помагати! Так учила мене мати!

Музичний керівник. Взятися дід за ріпку, баб за діда, внучка за бабу. (Дід, баба т онучка тягнуть ріпку). Тягнуть, та витягти не можуть! Гарний урожай уродив на городі! Та й покликали вони песика Сірка.

Під веселу музику виходить Пес Сірко.

Сірко.

Якщо друзі у вас є, життя радісним стає.

Разом можна все зробити. Ні! Без друзів не прожити!

Руку дружби вам завжди подам,

Бо мати друзів – то є Божий дар!

Музичний керівник. Ну що ж, з таким другом нічого не страшно! Не то вже ріпку витягти! От і взятися: дід за бабу, баба за діда, внучка за бабу, Сірко за онучку(Дід, баб, онучка та Сірко намагаються витягти Ріпку).

Та що це? Не можуть Ріпку витягнути! Можливо, Варварка допоможе? Виходить Киця Варварка. Співає пісню «Пісню про дружбу» (музика О. Янушкевич, текст М. Ясакова).

Музичний керівник. Взятась Варварка за Сірка, Сірко за онучку, онучка за бабу, баба за діда, дід за ріпку. (Дід, баба, онучка, Варварка та Сірко намагаються витягти ріпку). Тягнуть-тягнуть, а ріпка все на місці. І нічого їм не залишається, як кликати на допомогу мишку Анфіску.

Під веселу рухливу музику вибігає мишка Анфіска.

Анфіска: Ох і баба! Ох і дід! Нічогісінько не можуть! Їм зробити все, як слід, вірні допоможуть!

Музичний керівник. Взятась Анфіска за Варварку, Варварка за Сірка, Сірко за онучку, онучка за бабусю, бабуся з дідуся, тягнуть-тягнуть... (Всі учасники тягнуть Ріпку). Ой, біда! Та як попадають всі! (Всі падають)А Ріпка зверху! Отаку Ріпку виростив дідусь у себе на городі.

Всі учасники дійства стають півколом.

Дитина 1. Показали ми вам казку!

Дитина 2. Добру, вірну, стару казку!

Дитина 3. Казка – видумка! Та правда в ній завжди живе!

Дитина 4. Нелегко бути вірним другом, Це як талант – уміти дружить!

Рідніше кровних – браття духом! І їх навек не розлучить!

Музичний керівник.

Можна вибрати друга і по духу брата, Та не можна рідну матір вибирати! Перше слово – мати. Друге – Україна, Синьоока ненька, рідна та єдина! Ми можемо навчитись чужого звичаю, І мову чужу, наче пісню, завчить! Але і в раю не знайти тоді раю, Якщо ми не будем Вітчизною жить! Все, що рідне, хай нам буде Найдорожче і святе! Рідна віра! Рідна мова! Рідний край наш над усе!

Дитина 5. Де, скажіть, найкраще місце на землі? Там, де над колискою мамині пісні! Де трава шовкова, скупана в росі, Де несуть веселку зоряні дощі!

Дитина 6. Де рясна калина під віконцем Колихає в гронах ясне сонце! Там, де стелять ковдру заметілі, Щоб були простори білі-білі!

Музичний керівник. Де щодня радіють дорослі та малі.
Всі разом. Там і є найкраще місце на землі!
Всі разом виконують пісню «Де така ще є земля?» (музика та текст М.
Янченко). Музичний керівник представляє дітей – акторів [Ярошенко].